

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İZMİT MERKEZ CAMİLERİNDE HAT SANATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gürkan EREN

Enstitü Ana Sanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi: A. Mehmet AVUNDUK

EYLÜL – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İZMİT MERKEZ CAMİLERİNDE HAT SANATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gürkan EREN

Enstitü Ana sanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

“Bu tez 24/9/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oy birliği / Oy çokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Dr.Öğr.Üyesi A. Mehmet AVLUDILIK	Başarılı	A. Mehmet Avludilik
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN	Başarılı	Üstün
Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Savaş ÇEVİK	Başarılı	Çevik

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	GÜRKAN EREN
Öğrenci Numarası	:	Y146029001
Enstitü Anabilim Dalı	:	Geleneksel Türk Sanatları
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	İZMİT MERKEZ CAMİLERİNDE HAT SANATI
Benzerlik Oranı	:	%18

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☒ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

24/9/2019
Öğrenci İmza

☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

24/9/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi M.Abdullah AVUNDUK

Tarih: 24.09.2019

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Görkemli bir saltanatın önemli örnekleri olarak günümüze kadar ayakta kalan dinî yapılar arasında yer alan camiler, hem Türk İslam mimarisinin hem de geleneksel sanatların gelişmesini izleme imkânı vermeleri bakımından önemli ve değerlidirler. Camiler içerisine yapılan çeşitli sanatlarla ilgili türlü bezeme unsurları uygulandıkları malzeme ve yüzey bakımından görsel bir bütünlük sergilerler. Nitekim ve ibareler camilerin tezyinat unsurları yanında yer alan geleneksel sanatlardan biri de Hat sanatıdır. Camilerde yer alan Hat sanatı örnekleri manevi haz uyandırmaları yanında, hem vücuda getirildikleri dönemin sanat üslûbunu, hem de bu sanatın gelişim süreci içerisindeki değişimleri anlamayı mümkün kılar.

Bu tez çalışmasında İzmit'in merkezinde bulunan camilerdeki yazıları sanatsal açıdan incelenmek üzere ele alınmıştır. Konu kapsamı itibarı ile daha önce hiç araştırılmamış bir noktayı açığa çıkarmayı hedeflemek amacıyla seçilmiştir. Dolayısıyla İzmit merkezinde bulunan Osmanlı dönemi camileri bizzat yerinde incelenmiş ve böylece Türk hat sanatındaki bir dönemin önemli bir kesiti ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Başta araştırmanın süresi boyunca bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim Danışmanım hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi A. Mehmet Avunduk'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmanın ortaya çıkması için bana daima destek olan hocam Sayın Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN'e ayrıca bu önemli konuda araştırma yapmam için beni yönlendirip yardımlarını hiçbir hususta benden esirgemeyen hocam Sayın Doç. M. Hülya Doğru'ya minnet ve şükran duygularımı ifade etmek isterim. Hat yazılarının tetkiki hususunda görüşlerine başvurduğum zaman cömertçe yardımlarını esirgemeyen Sayın hocam Doç. Dr. Mehmet Memiş'e ve Öğr. Gör. Orhan ALTUĞ' a ve bazı önemli dokümanları temin eden Sayın Ali AKTAŞ'a ve araştırmamın düzeni açısından yardım aldığım arkadaşım Sayın Havva Fırat'a, nazımı ve stresimi büyük sabırla çeken hiçbir surette desteklerini üzerimden eksik etmeyen değerli aileme, yardımları ve destekleriyle çalışmamdaki fotoğrafları çeken kıymetli arkadaşım Sayın Enes Uzuntaş'a Ayrıca; bu çalışmanın vücuda gelmesindeki zemini oluşturan değerli eserleri ve makaleleri kaleme almış olan tüm araştırmacılara teşekkür eder, çalışmanın bir sonraki araştırmacılara yön vermesini ve katkıda bulunmasını ümit ederim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
RESİM LİSTESİ	iv
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: HAT SANATI VE KISA TARİHÇESİ	3
1.1. Camilerde Görülen Yazı Çeşitleri	7
1.2.1. Kufî Yazı	7
1.2.2. Aklâm-ı Sitte	8
1.2.3. Diğer Yazı Çeşitleri	12
BÖLÜM 2: TÜRK MİMARİSİNDE HAT SANATI	15
2.1. Hat Yazılarının Yer Aldığı Alanlar ve Muhtevası	16
2.1.1. Âyetler ve Sureler	17
2.1.2. Hadisler	17
2.1.3. Esmâ-ül Hüsnâ	17
2.1.4. Güzel Sözler ve Dualar	18
2.2. Kitâbelerin Dili	18
2.2.1. Türkçe Sözler	18
2.2.2. Farsça Sözler	18
2.2.3. Arapça Sözler	18
2.3. Kitâbelerde Kullanılan Malzeme ve Teknikler	19
2.3.1. Malzeme	19
2.3.2. Kabartma ve Oyma Tekniği	19
2.3.3. Ajur Tekniği	20
2.3.4. Kakma Tekniği	20
2.3.5. Kalemîşi Tekniği	20
2.3.6. Kalıp Yöntemi Tekniği	20
BÖLÜM 3: İZMİT MERKEZ CAMİLERDE HAT SANATI	21
3.1. İzmit İli Coğrafi Konumu ve Kısa Tarihçesi	21

3.2. İzmit Merkezinde Bulunan Camiler.....	23
3.2.1. Yeni Cuma Camiî (Pertev Mehmet Paşa Camii)	24
3.2.2. Orhan Camii.....	28
3.2.3. Fevziye Camii.....	
3.2.4. İmaret Camii	52
3.2.5 Akça Camii	57
3.3. İzmit Merkez Camilerinde Ketebesi Bulunan Hattatlar.....	66
3.3.1. Hattat Hamid Aytac	66
3.3.2. Ali Hüsrevoğlu.....	67
3.3.3. Mahmud Şahin	67
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	68
KAYNAKÇA	72
EKLER.....	73
ÖZGEÇMİŞ.....	84

KISALTMALAR

Ans	: Ansiklopedisi
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
DB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H	: Hicrî
Hız.	: Hazreti
KB	: Kültür Bakanlığı
M	: Milâdî
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan Sonra
Nsr	: Neşreden
ö	: Ölümü
S	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
TTKB	: Türk Tarih Kurumu Basımevi
Y	: Yayını
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
Yy.	: Yüzyıl

RESİM LİSTESİ

Resim 1	: Kufi Yazı.....	8
Resim 2	: Muhakkak Yazı.....	9
Resim 3	: Reyhani Yazı.....	9
Resim 4	: Sülüs Yazı.....	10
Resim 5	: Nesih Yazı.....	11
Resim 6	: Tevki Yazı.....	11
Resim 7	: Rikâ Yazı	12
Resim 8	: Siyakat Yazı	12
Resim 9	: Nesta'lik Yazı	13
Resim 10	: Divani Yazı	14
Resim 11	: Celi Divani.....	14
Resim 12	: Rik'a.....	15
Resim 13	: Yeni Cuma Camii	24
Resim 14	: İç Mekan Görünüşü.....	24
Resim 15	: İç Mekan Görünüşü Mihrab ve Minber	25
Resim 16	: Giriş Kapısında bulunan Yapı Kitabesi	27
Resim 17	: Sadagallahû Halilül İsmetül Hıbban	27
Resim 18	: Ketebehül Fakir Mehmed Katibül Müsenna - 987	27
Resim 19	: Orhan Camii Dış Görünüşü	28
Resim 20	: İç Mekan Görünüşü	28
Resim 21	: Mihrab Görünüşü	30
Resim 22	: Mihrab Yazısı	31
Resim 23	: Allah Celle Celaluhû.....	31
Resim 24	: Muhammed Aleyhisselâm	31
Resim 25	: Ebubekir Radıyallahû Anh.....	32
Resim 26	: Ömer Radıyallahû Anh	32
Resim 27	: Osman Radıyallahû Anh.....	32
Resim 28	: Ali Radıyallahû Anh	33
Resim 29	: Hüseyin Radıyallahû Anh	33
Resim 30	: Hasan Radıyallahû Anh	33
Resim 31	: Orhan Camii Dış Kapı Yazısı	34

Resim 32	: Kitabenin Sağ Bölümü	35
Resim 33	: II. Sultan Abdülmecit Han Tuğrası	35
Resim 34	: Kitabenin Sol Bölümü	36
Resim 35	: Orhan Camii Çeşme Kitabesi.....	36
Resim 36	: V. Mehmed Reşat Tuğrası	37
Resim 37	: Kapı Üstü Yazısı	37
Resim 38	: Fevziye Camii Dış Görünüşü	38
Resim 39	: İç Mekan Görünüşü	38
Resim 40	: Fevziye Camii Kubbe Yazısı – İhlas Suresi	41
Resim 41	: Lailahe İlallah	41
Resim 42	: Muhammed Rasulullah	42
Resim 43	: Sadıgul Vadil Emin	42
Resim 44	: El-Malikül Haggul Mübin.....	42
Resim 45	: Kubbe Görünüşü	43
Resim 46	: Hattat Hamit Aytaç’ tan, Ali Hüsrevoğlu yazdı İmzaları	43
Resim 47	: Fevziye Camii Mihrabı	44
Resim 48	: Ayetel Kürsi Sağ Bölümü	44
Resim 49	: Ayetel Kürsi Sol Bölümü.....	45
Resim 50	: Fatıha Suresi.....	45
Resim 51	: Mihrab Üstü Ayeti	45
Resim 52	: Allah Celle Celâluhû.....	46
Resim 53	: Muhammed Aleyhiselâm.....	46
Resim 54	: Ebubekir Radiyallahû Anh.....	47
Resim 55	: Ömer Radiyallahû Anh	47
Resim 56	: Osman Radiyallahû Anh	48
Resim 58	: Ali Radiyallahû Anh	48
Resim 59	: Hasan Radiyallahû Anh	49
Resim 60	: Hüseyin Radiyallahû Anh	49
Resim 61	: Amme Suresi 1.....	50
Resim 62	: Amme Suresi 2.....	50
Resim 63	: Amme Suresi 3	50
Resim 64	: Amme Suresi 4.....	50
Resim 65	: Amme Suresi 5.....	50
Resim 66	: Amme Suresi 6.....	51

Resim 67	: İmaret Camii Dış Görünüşü	52
Resim 68	: İç Mekan Görünüşü.....	53
Resim 69	: Dış Cephede Bulunan Kitabe.....	54
Resim 70	: Allah Celle Celaluhû	54
Resim 71	: Muhammed Aleyhisellâm.....	55
Resim 72	: Ebubekir Radıallahû Anh.....	55
Resim 73	: Ömer Radıallahû Anh	55
Resim 74	: Osman Radıallahû Anh	56
Resim 75	: Ali Radıallahû Anh	56
Resim 87	: Akça Camii Dış Görünüşü	57
Resim 88	: İç Mekan Görünüşü.....	58
Resim 89	: Akça Camii Kubbesi- İhlas Suresi.....	59
Resim 90	: Allah Celle Celaluhû	60
Resim 91	: Muhammed Aleyhisellâm.....	60
Resim 92	: Ebubekir Radıyallahû Anh	61
Resim 93	: Ömer Radıyallahû Anh	61
Resim 94	: Osman Radıyallahû Anh.....	62
Resim 95	: Ali Radıyallahû Anh	62
Resim 96	: Hasan Radıyallahû Anh	63
Resim 97	: Hüseyin Radıyallahû Anh	63
Resim 98	: Mülk Suresi 1	64
Resim 99	: Mülk Suresi 2	64
Resim 100	: Mülk Suresi 3	64
Resim 101	: Mülk Suresi 4.....	64
Resim 102	: Mülk Suresi 5	64
Resim 103	: Mülk Suresi 6	65
Resim 104	: Mülk Suresi 7	65
Resim 105	: Mülk Suresi 8	65
Resim 106	: Mülk Suresi 9	65
Resim 107	: Mülk Suresi 10	65
Resim 108	: Mülk Suresi 11	66
Resim 109	: Mülk Suresi 12	66

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐	
Tezin Başlığı: İzmit Merkez Camilerde Hat Sanatı				
Tezin Yazarı: Gürkan EREN		Danışman: Dr.Öğr. Üyesi A. Mehmet AVUNDUK		
Kabul Tarihi: 24 Eylül 2019		Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 73 (tez) + 11 (ek)		
AnaBilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları				
Dini mimarînin varoluşundan buna yana yapıların belli kısımlarında Hat (Yazı) Sanatı görülmektedir. Bu olgu yer aldığı toplumun kültürel durumuna göre de şekillenmiştir. Aslında insanlığın ilk devirlerinden itibaren topluluklar süslemeye yönelik çalışmalarda bulunmuşlardır. Bunlar kimi zaman görsel ihtiyaç, kimi zaman bir iletişim biçimi, kimi zaman da bir belge niteliği taşımıştır. Her ne amaçla olursa olsun yazı sanatı insanlar arasında zamanla bir ihtiyaç haline gelmiştir. Tarih boyunca da gelişim göstermiş, toplumların karakterini kimliğini toplumsal özelliklerini yansıtan ve ait oldukları ülkelerin kendine has özel duygularını zevk anlayışlarını biçimlendirerek ortaya konulmasını sağlamıştır. Türk Tarihinde ilk devirlerden Cumhuriyet dönemine kadar geçen süreçlerde Yazı sanatları sürekli gelişme göstermiş, çeşitli malzeme üzerlerinde ve mekânlardaki yüzeylerde vazgeçilmez oranlarda uygulanmıştır; halen de uygulanmaya devam edilmektedir. “İzmit Merkez Camilerinde Hat Sanatı” adı ile ele alınan tez çalışmasında Yeni Cuma, Orhan, Hüseyin Paşa, Fevziye, İmaret, Veli Ahmet Zeytinlik, Yalı, Akça, Hacı Ayvaz, Tepecik, Dere ve Arabzade camilerinde bulunan yazılar sanatsal açıdan incelenilmiştir. Buna göre, yazıların mimarî yapı içlerindeki yerleri ile uyumu, dönem özellikleri ve üslûpsal olarak nitelikleri tespit edilerek Türk Hat Sanatı içerisindeki yeri ve önemi ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu suretle bu çalışma ile hat sanatının tarihsel gelişiminin bir kısmına ev sahipliği yapan İzmit merkez camilerinin günümüzde de hat sanatının varlığını sürdürdüğü belgelenmiş olmaktadır.				
Anahtar Kelimeler: Hat Sanatı, Kitabe, Mimari, Cami.				

Sakarya University
Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Calligraphy at Izmit Centre Mosques			
Author of the Thesis: Gürkan EREN		Consultant: Assist. Prof. A.Mehmet AVUNDUK	
Accepted Date: 24 September 2019		Number of Pages: viii + 73 + 11 (app.)	
Major Branch: Traditional Turkish Arts			
There are certain parts of the Art of Calligraphy from the existence of religious architecture. This fact is also shaped according to the cultural situation of the society. As a matter of fact, since the first periods of humanity, communities have worked to decorate from the first periods. These are quality which have sometimes visual needs, sometimes a form of communication, sometimes as a document. Whatsoever, the art of calligraphy has become a necessity among people. It's show that the art of calligraphy's developments throughout history, which reveals the character of societies by shaping the identity and the sense of pleasure of the countries in which they are responsible. In the Turkish history, from the first periods until the Republican period, the art of calligraphy showed developments, and it applied on indispensable areas on surfaces of various materials and places; is still being implemented. In this thesis study which is about ‘‘Calligraphy in Izmit Central Mosques’’ Yeni Cuma, Orhan, Hüseyin Paşa, Fevziye, İmaret, Veli Ahmet Zeytinlik, Yalı, Akça, Hacı Ayvaz, Tepecik, Dere and Arabzade Mosques which have calligraphy were examined in the artistic aspect. The harmony of the calligraphy with the places within the architectural structure, it has been established that characteristics of the period and features of styles and it is aimed to reveal that importance and situation in Turkish calligraphy. In this way with this study, it is documented that the central mosques of Izmit which has part of the historical development of Calligraphy today it is still subsist.			
Key Words: Calligraphy, Inscription, Architecture, Mosque.			

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

İzmit Merkez Camilerinde Hat Sanatı

Hat Sanatı yazı, çizgi çizmek doğru yol ve güzel yazı gibi pek çok anlamlara gelmektedir. Türk tezyini sanatları içinde hemen her dönemde görülmüş, geniş kapsamlı olarak da hem işlevsel hem de estetik olarak kullanılmıştır. Türk Sanatında Hat Sanatı İslamın kabulünden itibaren Arap harflerinin kullanılmaya başlanılmasından bu yana sürekli gelişim göstererek günümüze kadar gelmiştir.

“ İzmit Merkez Camilerinde Hat Sanatı” adı ile ele alınan bu çalışmada, yazı sanatının buradaki örneklerinde yapılarıdaki süslemeler içinde yarattığı etkileşim ve önem ortaya koyulmak suretiyle bir sonuca varılma amaçlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Tezin kapsamına dâhil olan camilerdeki yazıların daha önce araştırılmamış olması, diğer cami süslemeleri adına kaynak yayın ve makaleler olmasına karşın yapılarıdaki yazılar ile ilgili kaynakların bulunmaması bu çalışmanın yapılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Araştırma ile ilgili olarak önce Sakarya Üniversitesi Kütüphanesi daha sonra İzmit Belediyesi ve İzmit Müze Arşivlerinden konuyla ilgili yayınların tespiti yapılmıştır.

Hat sanatın da duayen araştırmacıların ve uygulayıcıların belli başlı yayınlarından büyük ölçüde istifade edilmiştir. Hat sanatı konusunda çok fazla yayını bulunan M.Uğur Derman’ın “ Hat, Hilye, Eski Mürekkepciliğimiz, Muhittin Serin’in Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, Ali Alparslan’ın Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, Mahmud Bedreddin Yazır Kalem Güzeli, Abdülhamit Tüfekçioğlu Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı isimli eserlerden faydalanılmıştır.

Araştırma ile alâkalı yapılar için ilgili yerlerden gerekli izinler alınmış ve yapılar ziyaret edilmiştir. Yapılarda görülen yazıların fotoğrafları çekilmiştir.

Tez üç bölüm halinde düzenlenmiştir:

Birinci bölümde, Hat Sanatı tarihçesinden bahsedilmiştir. Burada aynı zamanda üç ayrı başlık altında yazı çeşitlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde, camilerdeki süsleme unsurlarında yer alan yazı sanatının tarihsel gelişimi, cami süslemeleri içindeki yeri, işlevi, değişimi ve önemi ortaya konulmuştur

Teze konu olan İzmit Merkezindeki Camiler ile ilgili kaynaklardan ve ansiklopedilerden edinilen sınırlı bilgi dışında fazlaca bir kaynağa rastlanılmadığından ve gerektiğinde incelemeler sırasında tespit edilen hususlar yeri geldiği yerlerde ifade edilmiştir.

Tezin Üçüncü bölümünde, camilerin mimarî özellikleri, tarihçesi, yazı alanlarının tespiti ve fotoğraflarının çekimi yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda yazıların üslûp ve stil özellikleri incelenerek tespitlerde bulunulmuştur.

Tez çalışmasında 12 adet cami ele alınmıştır. Bunlar inceleme sırasına göre; Yeni Cuma Camii, Orhan Camii, Hüseyin Paşa Camii, Fevziye Camii, İmaret Camii, Veli Ahmet Zeytinlik Camii, Yalı Camii, Akça Camii, Hacı Ayvaz Camii, Tepecik Camii, Akça Koca(Dere) Camii, ;Arapzade Camii sidir. Bunlardan bazılarından veri alınamamıştır. Bunlar; **Hüseyin Paşa, Arabzade, Dere (Akçakoca), Veli Ahmet Zeytinlikbahçe, Hacı Ayvaz ve Tepecik** camilerinde yaşanan savaşlar, depremler ve restorasyonlar sonucu Hat sanatına ışık tutacak herhangi bir yazı unsuru bulunamamaktadır. Camiiler günümüzde halen ibadete açık olarak kullanılmaktadır. **Baç Camii** yenileme yapılması niyeti ile yıkılmış, fakat tekrardan yapılmamıştır.

BÖLÜM 1: HAT SANATI VE TARİHÇESİ

Hat, Arapça kökenli bir kelimedir; doğru yol, güzel yazı, çizmek ve çizgi gibi anlamlara gelir.¹

Hukukçu olup edebî alanda çeşitli yayınlarla tanınmış olan Şevket Rado, bir makalesinde Hat Sanatını şu şekilde tanımlamıştır:

“Hat Sanatı, hiç şüphesiz yazı üzerine kurulmuş bir resim sanatıdır. Batıda klâsik resim nasıl Hristiyanlığı etkisiyle gelişmiş ise Hat Sanatı ’da Müslümanlıktan sonra gerçekleşmiştir. İnsanlara doğruyu göstermek için Kur’an-ın verdiği istekle Allah c.c. kelâmına O’nu inananlara hayran edecek bir güzellik verme arzusu ve heyecanı ile Hattat’lar, Müslümanların, Putperestliğe tekrardan dönülür endişesiyle güzel karşılanmadığı için figüratif resim sanatını itibar etmeden, bugün örneklerinin de bol bol olduğu soyut resimde olduğu gibi hislere dayalı bir güzellik anlayışı ile farklı artistik özellikleri olan yazı stillerinin doğmasına ön ayak olmuşlardır.”²

Arap alfabesinden oluşan Hat sanatını uygulayan, yazan kişilere hattat ismiyle hitap edilir. Hattat tabirinden önce ise verrâk, muharrir, kâtip gibi ifadeler kullanılmıştır.³

Hat sanatı kendine özgü malzemeler ve tekniklerle uygulanır. Kalem ve mürekkep olmazsa olmaz malzemelerdir. Kamış, kargı, tahta, çifte, demir kalem gibi çeşitli türleri bulunmaktadır. Hattat yazılacak yazıya denk gelecek şekilde kalemtraş aracılığıyla açılan kalem makta üzerine konularak kesilir ve yazı yazabilecek kıvama getirilir. Yazının yazılmasında özel olarak hazırlanan is mürekkebi kullanılır.⁴ İs mürekkebi genellikle siyah olur ve farklı renkleri de elde etmek mümkündür bunlar; lâl, lacivert, mavi, zırnık mürekkebi ve beyaz mürekkeplerdir.⁵

Yazının yazılmasından önce yazılacak zeminin hazır olması önemli bilgi ve tecrübe gerektirir. Hat sanatının Kur’an-ı Kerim, Evrâd-ı Şerîfler, Enâm-ı Şerifler, Delâilü’l Hayratlardan gibi kitaplarda,⁶ kıt’alarda,⁷ levhalarda⁸ ve hilyelerde⁹ kullanım sahası

¹ Şemseddin Sami, Kâmus-ı Türkî, Çağrı yayınları, İstanbul-1996, s.583

² Rado Şevket: Hat Sanatı Bir Resim Sanatıdır, 1983, s. 42

³ Serin Muhittin, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, b.2003,s,20

⁴ İs mürekkebinin ana maddesi balmumu, beziryağı, neftyağı ve son zamanlarda gazyağının yakılmasıyla elde edilen is’tir. Büyük bir zahmetle yapılan is mürekkebinin pek çok yapılış usulü vardır. *Derman Uğur: Eski Mürekkebciliğimiz, a.g.e. s.98*

⁵ Yazır Mahmut Bedriddin: a.g.e. s. 183

⁶ Derman Uğur: “Hat”, İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C: 16, İstanbul-1997, s. 434

bulmuştur. Celî yazıların gelişmesiyle birlikte, camii ve mimari yapılarda kitâbe, mihrap, kuşak ve kubbe gibi alanlarda celî yazılar kullanılmıştır. Bununla birlikte tuğra, berat, ferman ve menşurlar da yazı sanatı için güzel örneklerin verildiği alanlar olmuştur.¹⁰

İslâm Medeniyetinde birleştirici unsur Kur'an-ı Kerim'in öğretisi ise, İslâm âlemini görsel olarak bir araya getiren de Arap alfabesinden oluşan Hat sanatıdır.¹¹ İnsanoğlunun en önemli buluşlarından biri olan yazının Arabistan yarımadasındaki ilk izleri Nebatî yazıyla ile başlamıştır.¹² Kuzey Arabistan'dan Hicâz bölgesine kadar gelen Nabatî yazı iki farklı karakterde, "cezm" ve "meşk" adlarıyla tanındığı rivayet edilmektedir. İslamın kabulünden sonraki dönemde ise yazı büyük bir önem ve sanatsal bir değer kazanmıştır.¹³

Hazreti Muhammed İslâm dinini insanlığa yayma faaliyetleri esnasında komşu kavim ve devletlere İslam dinine davet mektupları göndermiştir. Bu konuyla ilgili kaynaklarda aralarında Hazreti Ali, Hazreti Ebu Bekir, Hazreti Osman, Hazreti Ömer'inde yer aldığı yirmi beş kişinin kâtip olarak çalıştığı belirtilmektedir.

Hazreti Muhammed'in vefatından sonraki dönemde Kur'an-ı Kerim nüshaları olarak üretilen Mushaflar hat sanatının gelişiminde önemli yere sahiptir.

Emevîler döneminde Hat sanatını icra eden Hattatlar saraylarda Halifeler için çalışmışlardır. Emevîler halifelerindeki yazı sanatı konusundaki hassasiyetin önemli bir etkisi olmuştur. Emevîler döneminde köşeli ve düz olan Mushaf yazısı Şamî, Kufî, Medenî ve Cezm şeklinde isimlendirilen birçok aşamadan sonra genellikle Kufî adıyla anılmaya başlanmıştır.¹⁴

⁷ Orta boyda bir kitap boyutundaki kâğıdın tek yüzüne bir veya birkaç çeşit hatla yatay veya dikey konumda yazılan, genellikle dikdörtgen biçimindeki hat eserler için kullanılan isimdir. *DERMAN, Uğur: a.g.m. s. 435*

⁸ Levhalar, 19 ve 20 yüzyıllarda özellikle Osmanlılar 'da celî yazıların kullanımıyla gündeme gelmiş, yazıları çerçevelemek Suretiyle çeşitli mekânların duvarlarında yer almış, dekoratif bir unsur olmanın yanında okunup seyredilebilmesiyle de hat sanatında ayrı bir yer edinmiştir. *Derman Uğur: a.g.m. s. 435*

⁹ İlk örneği Hafız Osman tarafından düzenlenen hilyeler Hz. Muhammed'in fizikî ve Ahlâkî özelliklerini anlatan levhalardır. *Derman Uğur, Hilye, s. 44-47,*

¹⁰ Serin Muhittin: a.g.e. s.43-45

¹¹ Kuban Doğan, Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul-2002, s.345

¹² Serin Muhittin: a.g.e. s. 51

¹³ Derman Uğur: a.g.m. s. 427

¹⁴ Serin Muhittin: a.g.e. s.56,65

Abbâsîler döneminde ilim ve sanat alanındaki gelişmeler sonucu olarak birçok merkezle birlikte Abbasîler yazıya Verrâkî veya Muhakkak ya da Irakî gibi isimler kullanmışlardır.¹⁵

Ünlü Hattat ve Abbasî veziri İbn Mukle'nin nizam ve ahengini kaidelere bağladığı yazılara Nisbetli yazı anlamında Mensûb Hat denmiştir.¹⁶ İbn Mukle Arap yazılarına verdiği nizam ve kurallar dolasıyla Aklâm-ı sitte adında altı çeşit yazının meydana çıkmasını sağlamıştır.

Hat sanatında yaptığı yeniliklerle en büyük sanatçılarından biri olarak görülen İbnü'l Bevvâb olarak tanınan İbn Hilâl adındaki hattat Aklâm-ı sitteyi daha da geliştirmiştir.¹⁷ İbnü'l Bevvâb, İbn Mukle'nin yazmış olduğu yazılarda daha ince geometrik ölçüler oluşturarak onun üslûbunu kendince düzenlemiştir. İbnü'l Bevvâb'ın altmış dört Mushaf yazdığı bilinmektedir. Yazılarında birçok hattat etkilenmiş ve onun yazı üslubu üç asır kabul görmüştür.

Hat sanatının gelişiminde önemli rol sahibi olan bir diğer hattat da Yakut-i Musta'sımî'dir. Kalem ağzını meyilli keserek Aklâm-ı Sitte'ye yeni bir katkı sağlayan Yâkût-i Musta'sımî, üslubuyla Muhakkak ve Reyhani yazıları klasik bir şekle ulaştırmıştır. İslam dünyasında onun üslûbunun takdir görüp kabul edilmesiyle ona "Kıbletü'l küttâb" (Hattatların kıblesi) lâkabı yakıştırılmıştır.¹⁸

Hat Sanatı konusunda çeşitli araştırmalarıyla tanınan akademisyen Ali Alparslan;

"Anadolu'daki saltanat zamanında dâhili ve harici düşmanlarla uğraşan Selçuklular, I. Alâeddin Keykubâd döneminde saltanatının yüksek mertebelerine ulaşmıştır. Bu dönemdeki ilim ve sanat alanının da önemli gelişmeler kaydedilmiş ve birçok şehirde imar hareketlerine rastlanmıştır. Konya ilim ve sanat merkezi haline gelmiştir. İran, Selçuklularının hâkim olduğu bölgelere nispetle Anadolu'da daha fazla yazı örneği görülmektedir. Bağdat, Hat sanatı bakımından İslam ülkelerinde merkez haline gelmiştir. Bağdat'ın bu özelliği Yakut-i Musta'sımî'nin ölümüne kadar sürmüştür. Türkler Anadolu'ya yerleştiklerinde, Hat sanatı İbn Bevvâb'ın, üslûbunu takip etmişlerdir. Kufî'nin yerine Muhakkak ve Reyhani yazılar İran ve Anadolu Selçukluları

¹⁵ Derman Uğur: "Hat", İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C: 316, İstanbul-1997, s. 428

¹⁶ Derman Uğur, a.g.m. s. 428

¹⁷ Alparslan Ali, Osmanlı Hat Sanatı tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul-1999, s. 20

¹⁸ Serin Muhittin, a.g.e. s. 77-78-79

devrinde yazılmış Kur'anlara sık sık rastlanır.”¹⁹ şeklinde Selçuklu dönemindeki Hat Sanatı hakkında bilgi verir.

Selçuklular konusunda bir diğer araştırmacı olan Abdülhamit Tüfekçioğlu bu konuda: “Anadolu Selçuklularının hâkimiyetinin bitmesine kadar, farklı yerlerde inşa edilen mimarî yapıda muhakkak, Celî Sülûs, Ma‘kılî, ve tezyinî kufî yazı türleri kullanılmıştır. Yapıların kubbe kasnaklarında, pencere alınlıklarında, mihraplarında, taç kapılarında, minberlerinde bu yazı çeşitleri çini, tuğla, mermer, ahşap, taş gibi malzemelerle uygulanmıştır. XIII. yüzyılın sonuna doğru Anadolu’da meydana gelen siyasi gelişmelerle birlikte çoğu beylikler bağımsızlıklarını ilan etmesi, kültür, sanat ve ilim hayatına yansımamış ve gelişim tüm hızıyla devam etmiştir. Beylikler dönemi mimari eserlerinde tezyinî kufî ve ma‘kılînin kullanımı azalmış celî sülûsün sade ve tezyinatlı hali daha çok tercih edilmiştir.”²⁰ şeklinde görüşleri vardır.

Osmanlı Devleti zamanında Hat Sanatındaki gelişmeler hakkında Ali Alparslan, Fatih Sultan Mehmet zamanında Aklâm-ı Sitte’de önemli değişikliklerin ortaya çıktığını, Şeyh Hamdullah (ö.1520)’ ın yazılara kattığı kendine has estetik ile Yâkut-i Musta‘simî’nin estetik anlayışını değiştirip yazıya ayrıca bir âhenk getirdiğini bu suretle de Hat Sanatında Türk ekolü ortaya çıktığını ileri sürmüştür.²¹

Araştırmacı Muhittin Serin, Sultan Bâyezid’in hocası olan Şeyh Hamdullah ile beraber Mushaflardaki Reyhanî’nin yerine Nesih yazı tercih edildiğini, sayfa düzeni, satır aralarında ölçü ve sadelik bakımlarından birçok özellik ve yenilik getirildiği görüşündedir.²²

Ali Alparslan, Şeyh Hamdullah ekolünden yüz elli yıl sonra Hâfız Osman ile yeni bir ekolün daha doğduğunu ifade eder. Hafız Osman’ın, Şeyh Hamdullah’ın, Yakut-i Musta‘simî’ye çalan harflerini kendince düzenleyerek Aklâm-ı Sitte’yi artık ulaşılması zor bir aşamaya ulaştırdığını, bu suretle de Türk ekolünün en büyük ustası olarak tarihe geçtiği görüşünü dile getirir.²³

¹⁹ Alparslan Ali, a.g.e. s. 14

²⁰ Tüfekçioğlu Abdülhamit: Erken Dönem Osmanlı Mimarîsinde Yazı, KB Y. Ankara-2001, s. 14,15

²¹ AlparslanAli, a.g.e. s. 15

²² Serin Muhittin a. g. e. s. 104

²³ Alparslan Ali: a.g.e. s. 15

Muhittin Serin de bu konuda Hafız Osman'ın Türk Hat sanatında Hilve formunu düzenlediğini, yirmi beş Mushaf, birçok murakka', levha, en'am ve delâilü'l-hayrât gibi sayısız esere imza attığını bildirir.²⁴

Hüsrev Subaşı, Hat Sanatı konusunda İbn mukle, İbn Bevvâb, Yakût-ı Musta'sımî, Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman gibi Hat sanatında önemli yerleri olan ve önemli gelişmeler sağlayan Hattatların yanı sıra başka Hattatların da Hat Sanatına katkı sağladıklarını ve Hat Sanatının gelişmesine yardımcı olduklarını ve bunların da ekol olmuş önemli isimler olduğunu, ayrıca, 17. yüzyıla kadar Şeyh Hamdullah ekolünde yazılar yazılmışsa da Ahmet Şemseddin Karahisarî (1468-1556)'nin Yakût ekolünü devam ettirdiğini XVIII. yüzyıl ve sonrasında Nesta'lik yazının gelişiminde Mehmed Esad Yesarî ve oğlu Yesarîzade Mustafa İzzet Efendinin büyük rol oynadığını, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Mustafa Râkım(1757-1826) ve onun izinden giden Kazasker Mustafa İzzet Efendi(1801-1876) ve XX. yüzyılın başında Sâmi Efendi (1872-1912)'lerin Celî yazılarda en önemli ekol sahibi Hattatlar olduklarını, bunların yanı sıra Hulusi Efendi (1869- 1940), Nazif Efendi (1846-1913), Necmeddin Okyay (1883-1976), Ömer Vasfî Efendi (1880- 1928), Kamil Akdik (1861-1941), Neyzen Emin Efendi (ö.1945), Aziz Efendi(1871-1934), Halim Özyazıcı(ö.1964) ve Hamit Aytaç (1891-1982) gibi isimleri Osmanlı Hat sanatına önemli eserler vermiş ve birçok talebe yetiştirerek Hat sanatının günümüze kadar gelmesine önemli katkıda bulunan sanatçılar olarak sıralanmıştır.²⁵

1.1. Hat Sanatında Yazı Çeşitleri

1.2.1. Kufî Yazı

Kûfî yazı, İslâm dininin doğuşuyla X. yüzyıla kadar Mushaf yazılarına ve XII. yüzyıla kadar mimarî eserlerin kitâbelerinde ve tezyînâtlarında kullanılan Celî yazılara verilen isimdir.²⁶ Hem düz hem de yuvarlak özelliği bulunan bu yazılar Yapma ve Yazma Kufiler olarak gruplandırılırlar.²⁷ Basit, Örgülü, Satrancî, Kıvrık dallı, Yapraklı, Ma'kılî gibi çeşitli isimler altında tanınırlar.²⁸

²⁴ Serin, Muhittin: a. g. e. s. 115,116

²⁵ Subaşı Hüsrev: Geleneksel Türk El Sanatlarından Yazıya Giriş, Dersaadet Yayınları, İstanbul-1997, s. 10,11

²⁶ Serin Muhittin: a. g. e. s. 91

²⁷ Yazır Mahmut Bedreddin: A.g.e. s. 80

²⁸ Serin Muhittin: a. g. e. s. 94

Yazma Kûfî yazıda, harflerde başka herhangi bir süsleme ögesi bulunmaz. Yazı Kalem ile yazılır; eğri ve yuvarlak çizgileri daha çoktur.²⁹ Yapma Kûfî denilen yazı ise kalem ile yazılmayıp uygun materyaller yardımıyla çizilir. Bu yazıya Basit Kûfî de denir. Özellikle mimarîde ve kitâbelerde kullanılmıştır. Kıvrık dallı ve Yapraklı Kûfîde harf uçları yaprakların kıvrımlarıyla sonlandırılmıştır. Zanzibar Camii ve Nayın Camii'ndeki yazılar bunlara örnekler.³⁰

Kufî yazılar, başlıca Konya İnce Minareli Medrese, Sivas Çifte Minareli Medrese, Konya Karatay Medresesi, Musul Ulu Camii ve Mardin Ulu Camii minare kaidelerinde, Aksaray Sultan Hanı portalinin muhtelif yerlerinde bulunur.³¹

Kûfî yazı Osmanlı döneminde fazla kullanılmamıştır; ancak, gerek kâğıt üzerinde gerekse mimarî alanda belli miktarlarda kullanılmıştır.³²

Resim 1:

Kufî Yazı

1.2.2. Aklâm-ı Sitte

Aklâm-ı Sitte, Arapça kökenlidir; Altı Kalem anlamına gelir;. Farsçası Şeş Kalem'dir.³³ Bunlar sırasıyla; Muhakkak, Sülûs, Nesih, Reyh ânî, Tevkî, Rikaa' yazılarıdır. Bu yazılar İbn Mukle ve İbnü'l Bevvâb tarafından yuvarlak biçimli harflerden seçilerek belli kurallar çerçevesinde yazılmışlardır. Yakut Mutsa'sımî tarafından da kaideleri belirlenmiştir.³⁴

²⁹ Yazır Mahmut Bedreddin: A.g.e. s. 80

³⁰ Serin Muhittin: a. g. e. s. 77

³¹ Tüfekçioğlu Abdülhamit: a.g.e. s. 14

³² Alparslan Ali: a.g.e. s. 20

³³ Pakalın Mehmet Zeki: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü, C: I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1971, s. 41-42

³⁴ Serin, Muhittin: a.g.e. s. 91

a) Muhakkak

Muhakkak kelimesi sözlükte muhkem, muntazam, şüpheli bölümü kalmamış, sağlam söz ve sağlam dokunmuş kumaş demektir. Bu yazının kalem genişliği 2,5-3 mm dir. Muhakkak yazıdaki dikey harflerin boyları ve sin(س), şın(ش), sad(ص), dad(ض) ve fe(ف) gibi sola doğru uzayan kısımları sülüs yazıya oranla daha uzundur, dönüşleri sert bir görünümündedir.

Resim 2:

Muhakkak Yazı

b) Reyhani

Reyhani yazı Muhakkak yazının kurallarına bağlı kalınarak yazılan bir yazı türüdür. Muhakkak yazının üçte bir küçüklüğünde yazılan şeklidir. Kalem kalınlığı Nesih yazı kadardır. Daha çok Mushaf kitâbetinde ve kitap sanatlarında kullanılmıştır. Bu yazıyı da İbn Bevvâb ortaya çıkarmış, Yakût-i Mutsa'sımî tarafından son şekli verilmiştir.³⁵

Resim 3:

Reyhani Yazı

³⁵ Alparslan Ali: a.g.e. s. 21

c) Sülüs

Sülüsün sözlük anlamı üçte bir anlamına gelir. Sülüs yazının, neden bu adı aldığına dair pek çok görüş vardır. Ali Alparslan, harflerin üçte iki kısmında düzlük ve üçte bir kısmında meyil’ in baskın olduğu görüşünü ifade etmiştir. Muhakkak Yazıya göre dik harfleri kısa ve çanakları daha ovaldır.³⁶

Sülüs yazı “Yazıların Anası” olarak tabir edilir.⁶⁶ Emevîlerin son dönemlerinden itibaren kullanılmaya başlanan bu yazı, XVI. yüzyıldan itibaren Muhakkak yazının yerine geçmiştir. İslâm dünyasında en çok yazılan ve tanınan yazıdır. Nesihle beraber kıt’alarda, beyitlerde, kasîdelerde ve Yakût tarzı Mushaflarda levhalarda ve kitap başlıklarında kullanılmaya başlanmıştır.³⁷

Resim 4:

Sülüs Yazı

d) Nesih

Nesih kelimesi kaldırma, birşey yerine başka birşey koyma demektir. Yazı olarak Sülüs yazının üçte biri boyutlarındadır. Genellikle kitap yazımlarında kullanılmıştır.³⁸

Ali Alparslan’a göre Yakût-i Mutsa’sımî elinde karakteri ortaya konulmuş, Şeyh Hamdullah ekolüyle de özgün halini kazanmıştır.

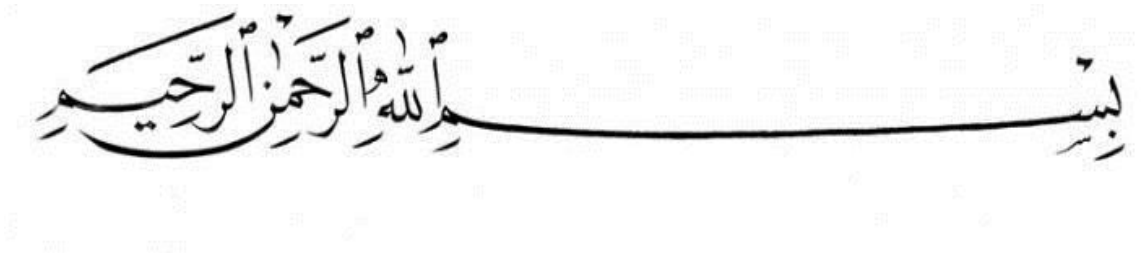
³⁶ Alparslan Ali: a.g.e. s. 21

³⁷ Serin Muhittin: a.g.e. s.97

³⁸ Alparslan Ali: a.g.e. s. 21

Resim 5:

Nesih Yazı

e) Tevkî

Tevkî Yazı tuğra, ferman, menşur, alâmet, nişan, berat gibi Padişaha ait belgelerde kullanılan bir yazı çeşitidir. XV. yüzyılın sonunda oluşan Divânî Yazının doğuşuna kadar kullanılmıştır.

Bu yazının en belirgin özelliği kendisinden sonra gelen harflerle elif (ا), re (ر) ve vav (و) gibi harflerin yazıda birleşebilmesidir. Harflerin yarısı yuvarlak yarısı düz denilebilir.

Resim 6:

Tevki Yazı

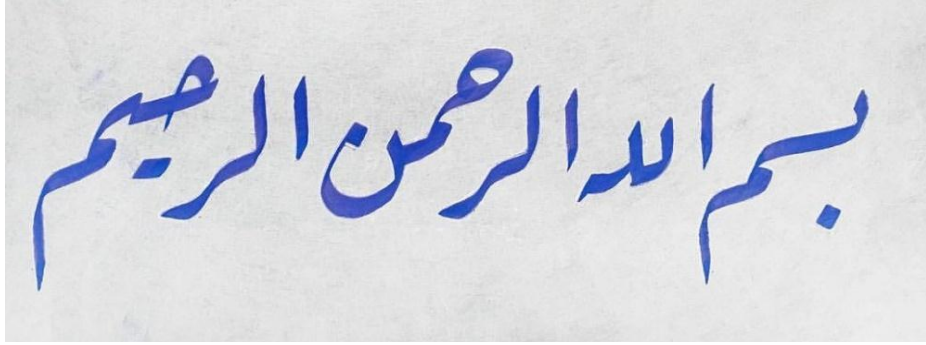
f) Rikâ

Rika, üzerine yazı yazılan deri ve kâğıt parçaları anlamındadır. Tevkî Yazının kurallarına bağlı olarak yazılan Nesih ve Reyhânî gibi ince bir yazı stilidir. Harfler bitişik konumlu olup süratli yazılmaya elverişlidir. Bir diğer adı da Hatt-ı İcâze olan bu yazı, vakıf işlerinde, Kur'an'ların son sayfalarında ve icazetnamelerde (diplomalarda) kullanılmıştır.³⁹

³⁹ Serin Muhittin: a.g.e. s.96, 102, 103

Resim 7:

Rikâ Yazı

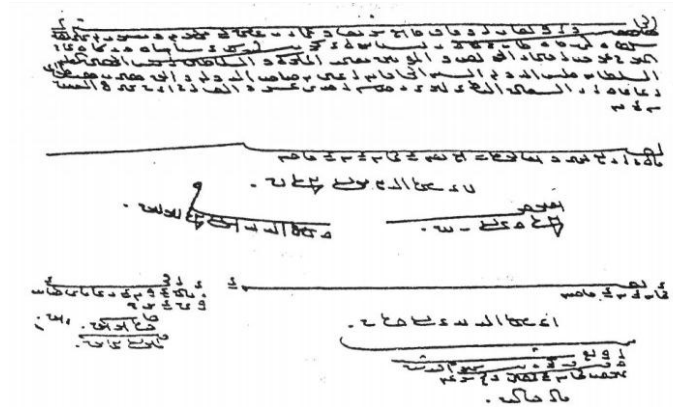
1.2.3. Diğer Yazı Çeşitleri

a) Siyakat

Siyakat Yazı Osmanlı döneminde bulunmuş bir yazıdır; şifreli yazı tarzı özelliği bulunmaktadır. Devlet işlerinde, maliye, tapu ve vakıflara ait belgelerin yazılmasında kullanılmıştır. Gizlilik esas olduğundan diğer yazı türlerine göre okunması zorlaştırılarak yazılmıştır.⁴⁰

Resim 8:

Siyakat Yazı

⁴⁰ Alparslan Ali: a.g.e. s. 22

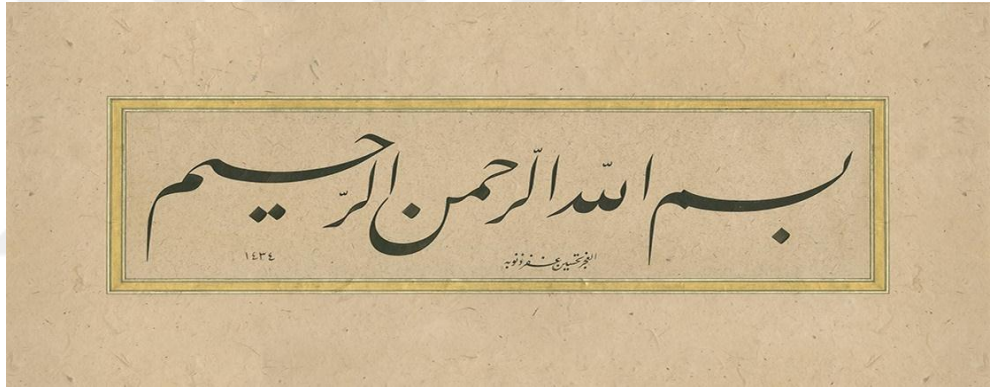
b) Nesta'Talik

Nes'Talik asma, asılma anlamlarına gelmektedir. XII ve XIII yüzyıllarda İran'da Tevkî ve Rik'â yazılarında harflerin birbirine asılmış gibi göründüklerinden kaynaklandığından bu tabirin doğduğu, İran ve Anadolu'da iki ayrı ekol olarak geliştiği ileri sürülmüştür.

Harfleri yuvarlaktır; köşeli harfleri bulunmaz; kalem kalınlığı Sülüs kalemi kadardır; hareke ve işaretleri yoktur. Bu yazı edebî dîvânlar, fetvâlar, kadı sicilleri XVI yüzyıldan sonra mezar taşı, kütüphane, medrese, türbe, sebil, çeşme gibi mimari eserlerde kullanıldığı ifade edilmiştir.⁴¹

Resim 9:

Nesta'lik Yazı

c) Dîvânî

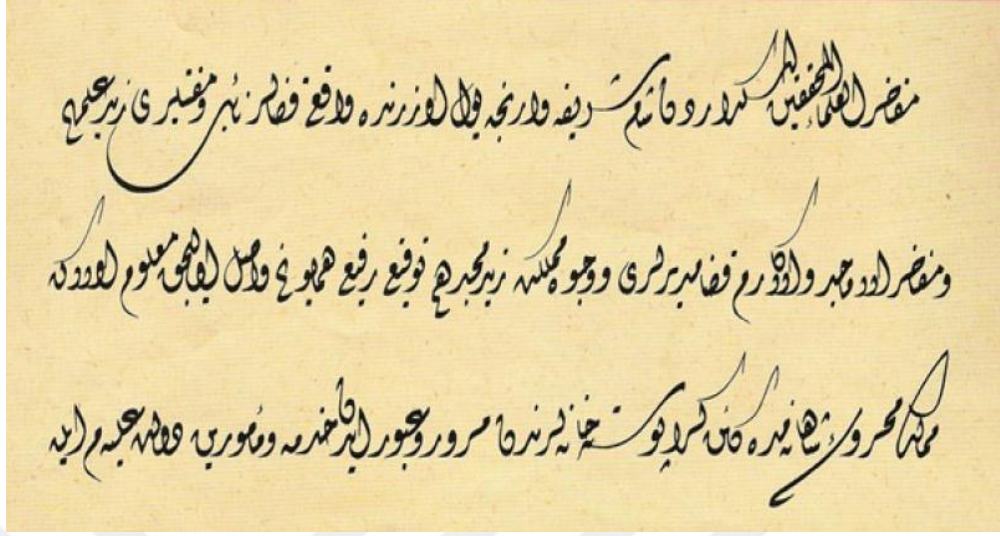
Dîvânî kelimesi Divân'a ilişkili demektir. Osmanlı döneminde resmi kararlar, bugünkü "Bakanlar kurulu" benzeri bir heyet olan Dîvândan geçirilirdi. Burada yazılan ferman, menşur, berat, tayinler ve resmi yazılar, Divanî yazı ile yazılırdı. Bu şekilde yazılı belgelerin üst bölümünde padişahın imzası olan tuğrası yer alırdı. Dîvânî yazılarda hareke ve süs öğeleri kullanılmazdı.⁴²

⁴¹ Tüfekçioğlu Abdülhamit: a.g.e. s. 10

⁴² Alparslan Ali: a.g.e. s. 22

Resim 10 :

Divani Yazı

d) Celî Dîvânî

Celî Dîvânî kelimesi “Dîvânî’nin irisi” anlamına gelir; ama her iki yazı arasında farklar bulunur.⁴³ Dîvânî yazılara göre Celî Dîvânî daha geniş kalemlerle yazılmıştır. Harfler süslü, kıvrımlı, harekelidir. Yazıların boşluk alanları küçük noktalarla doldurulmuştur.⁴⁴

Resim 11:

Celi Divani

⁴³ AlparslanAli: a.g.e. s. 22

⁴⁴ Serin Muhittin: a.g.e. s. 407

e) Rik'a

Rik'a, Yazısı Dîvânî yazının dik harflerinin bazılarının küçültülmesi, sadeleştirilerek ovalleştirilmesi ve eğimlerinin azaltılmasıyla oluşturulmuştur. Osmanlı Türk Hattatları tarafından bulunmuş olan bir yazı türü olduğu belirtilmiştir.⁴⁵

Resim 12:

Rik'a

⁴⁵ Alparslan Ali: a.g.e. s. 22

BÖLÜM 2: TÜRK MİMARİSİNDE HAT SANATI

Hat (Yazı) sanatı, İslam sanatında, tarihî belge ve aynı zamanda süsleme unsuru olarak mimari eserlerde yerini bulmuştur. Türk mimarî eserlerinde de bu durum böyledir. Bu çalışmada ele alınan Osmanlı mimarisinin örnekleri arasında yer alan İzmit Merkezindeki Mimarî Eserlerde kitabeler bu özelliklerinin yanında yazı sanatının gelişmesine de ışık tutmuş niteliktedirler.

Kitâbe, Arapça kökten türemiş bir kelime olup yazı, kazılmış yazı, yazmak, yazıt gibi anlamlar ifade eder.⁴⁶ Mehmet Zeki Pakalın, Kitâbe kelimesini binaların kapı üstlerinde, cephelerinde yazılmış olan yazılı eserler ya da bu şekilde kullanılan levhaların yazısı olarak tanımlamıştır.⁴⁷

Hakkı Önkal,” Osmanlı Hânedan Türbeleri” adlı eserinde, Kitâbe kavramını iki anlam taşıdığını ifade edip, bunlardan biri için yapının inşâ çalışması olarak eserin kim tarafından, hangi tarihte ve neden yapıldığını, hangi ustaların çalıştığını, ne gibi tadilatların ve bu tamirleri geçirdiğini belirten ve bu çalışmaları ayrı bir şekilde ifade etmek için yazılan yazılar anlamına geldiğini, diğeri için ise mimaride yer alan ayet, hadis, kelâm-ı kibâr, duâlar ve esmâ-i hüsnâya da kitâbe olarak adlandırdığı görülmektedir.⁴⁸

2.1. Kitâbelerin Kullanıldığı Mimari Eserler ve Yer Aldığı Alanlar

Kitâbe yazımı, Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra Kur'an-ı Kerim’lerde geçen ayetler ve Hz. Peygamerin sözlerinden oluşan hadisler mimarî yapılarda başta camiler olmak üzere çeşitli yapılarda yaygın olarak görülür.

Camiler diğeri mimari eserlere oranla daha çok yazının görüldüğü yapılardır. Yazılı ifadeler camilerin birçok yerinde kullanılmıştır. Yazının yanı sıra tezhip, çini, ahşap ve kalem işçiliğinin toplu olarak camilerin tezyînâtında kullanılması, yazının bu sanatlarla birlikte yapılarda tamamlayıcı bir unsur olduğunu da göstermektedir.

Camilerin özellikle mihrab, minber, kapı üstleri, mahfil duvarları, kubbe içleri gibi kısımlarda yazı kullanılırken diğeri tür mimari yapılarda ise yazı esas olarak girişlerde kitâbe olarak kullanılmıştır.

⁴⁶ Yardım Ali: Alanya Kitâbeleri, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul-2002, s. 9

⁴⁷ Pakakalın Mehmet Zeki: a.g.e., C: 2, s. 284

⁴⁸ Önkal Hakkı: Osmanlı Hânedân Türbeleri, Ankara-1992, s.17

2.2. Kitâbelerde Yer Alan Bilgiler

Türk-İslam mimari eserlerinde önemli bir unsur olan kitâbe, dönemlere göre farklı dillerde Arapça, Farsça ve Türkçe ile yazılmıştır. Bunlarda yer alan sözel özellikler aşağıdaki şekilde gruplandırılarak incelenmiştir.

2.2.1. Âyetler ve Sureler

Kur'an-ı Kerim sûreler ve âyetlerden oluşmaktadır. Mimari yapıların genel olarak pek çoğunda Allah'ın buyruklarından oluşan âyetler kullanılmaktadır. Kitâbelerde başlıca; Yâsîn, Vâkı'a, Haşr Tevbe, Cin, Âl-i İmrân, Ahzab, Ankebût, Enfâl, Âyet'el-Kürsî, Âmene'r-Rasûlû, Cum'a sûresinin son âyeti, İhlâs, Fâtiha, Mu'avvizteyn, Tebareke, 'Amme, Fetih sure ve ayetleri kullanılmıştır.⁴⁹

2.2.3. Esmâ-ül Hüsnâ

Allah'ın doksan dokuz ismini ifade eden Esmâ-ül Hüsnâ, mimarî eserlerde kullanılmıştır. Bunun amacı ise Allah'ın isimlerini her yerde göstermek ve O'nun varlığını hatırlatmak istenmiştir.

2.2.2. Hadisler

Hazreti Peygamber'in sözlerini, fiillerini, hal ve davranışlarını anlatan dinî sözlere "Hadis" denilir. Hadislerin, Hat sanatındaki önemli bir göstergesi mimarî yapılardaki kullanımındır. Bunlar başlıca portallere, eyvanlara, harim duvarlarına, kubbe eteklerine, pencere kapaklarına, uzun kuşaklar halinde değişik yazı stilleriyle birçok malzeme üzerine uygulanmışlardır.⁵⁰

Abdülhamit Tüfekçioğlu, Mescid ve camilerin pek çoğunda, Mescid yaptıran kişilere Allah'ın Cennet'te bir köşk vereceğini bildiren, insanların en hayırlısının onlara faydası dokunan kişi olduğu, namazı kılmakta ve tövbe etmekte acele edilmesi, Kelime-i tevhid cümlesini söyleyenin Cennet'e gireceği gibi Hadisler görüldüğünü belirtmektedir.⁵¹

⁴⁹ Tüfekçioğlu Abdülhamit: a.g.e. s. 110, 468, 469

⁵⁰ Yardım Ali: a.g.e. s. 24

⁵¹ Tüfekçioğlu Abdülhamit: a.g.e. s. 470

2.2.4. Güzel Sözler ve Dualar

Sözler, Kur'an ve Hadisler dışında insanlığa doğruyu gösteren, olumsuzluklarda ve kötülüklerden uzaklaştıran ve iyiliğe yönelmesini sağlayan, gerçeklere ve ahlâka ilişkin kısa ifadelerdir. Bu sözler peygamberlere, filozoflara, ilim adamlarına, düşünür ve yöneticilere ait olmakla beraber, bazıları anonimdir.

Hız. Ali'nin sözleri de kitâbelerde yer almaktadır. Hız. Ali buyuruyor ki; "şeklinde başlayan Anadolu'da birçok kitâbe bulunmaktadır.

Dua, İslâmiyetteki insanoğlunun sahip olduğu nimetlerin Allah tarafından verildiği inancı gereği yapılan sözel bir ibadettir. Kitâbelerde çeşitli duâ metinlerine yer verilmiştir.

2.3. Kitâbelerin Dili

2.3.1. Türkçe Sözler

Türkçe sözlerden oluşan kitabelerin ilk örnekleri 15. yüzyılda görülen Türkçe kitâbeler, nesir veya nazımla yazılmış metinlerdir. Sultan II. Abdülhamid dönemindeki tamir ve tecdîd kitâbeleri nesir tarzında yazılmıştır.⁵²

2.3.2. Farsça Sözler

Farsça kitabeler özellikle Selçuklu döneminden itibaren gerek inşa kitabeleri gerekse hikmetli sözler olarak görülmüştür.⁵³ Osmanlı mimarîsinin Erken döneminde inşa edilen yapıların kitabelerinde az da olsa Farsça sözler kullanılmıştır. Klasik Osmanlı döneminde ise Arapça kitabelerin yanısıra Farsça ve Türkçe kitabeler daha çok kullanılmıştır⁵⁴

2.3.3. Arapça Sözler

Kitâbelerde yapı kipi, yapının türü, hangi hükümdar zamanında yaptırıldığı, kimin yaptırdığı ve ne zaman yapıldığı şeklinde bilgilerin verildiği ifadeler genel olarak Arapça verilmiştir.⁵⁵

⁵² Yardım Ali: a.g.e. s.27, 29

⁵³ YardımAli: a.g.e. s. 21-29

⁵⁴ Tüfekçioğlu Abdülhamit: a.g.e. s. 467-468

⁵⁵ Yardım Ali: a.g.e. s.30,32

2.4. Kitâbelerde Kullanılan Malzemeler

Kitâbelerde kullanılan malzemeler, iklim şartları ve bölgesel faktörlere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Selçuklular döneminde sırlı tuğla ve alçının kullanıldığı kitâbeler, Anadolu’da birçok türde taş, mermer, ahşap, çini, tuğla, alçı malzeme üzerine yazıların çeşitli yöntemlerle işlenmesiyle meydana gelmişlerdir.

Özellikle taş ve mermere hak edilmiş yazılar, diğerlerine nisbetle ve hava ve iklim şartlarına daha dayanıklı olduğu için, yapıların dış pencerelerinde daha çok tercih edilmiştir. Osmanlıda aynı malzemeler görülmekle birlikte, portal, mihrab ve dış pencere alınlık ve sövelerinde genellikle mermer kullanılmıştır. Bununla birlikte tuğla ve çini mozaik, yazı için daha az uygulanmıştır. Kitabelerin, üzerine yazıldıkları malzemeler taş, tuğla, mermer, çini, ahşap, alçı, metal, türünde yedi grupta toplanabilir.

Yapılarda yazıların işlenişi, kabartma ve oyma, kakma, ajur, kalıp yöntemi, kalem işinden oluşmaktadır.⁵⁶

Yapılarda yazının yazılması konusunda hattat tarafından önce bir materyal üzerine kompozisyonu yapılan yazıların kalıp mahiyetindeki bir materyal üzerine satrançlama veya kareleme usulleri ile büyültülmesi, sonra harflerin iç ve dış hatlarının iğnelenerek belirlenmesini müteakip yazının uygulanacak olan yüzeyin üzerine sabitlenmesi, daha sonra da yüzeyin rengi aksinde farklı renkteki toza batırılan çuhanın kalıbın üzerine uygulanması suretiyle yazının zemine geçirilme işlemi yapıldığı ileri sürülmektedir.⁵⁷

2.5. Kitâbelerde Uygulanan Malzeme ve Teknikler

2.5.1. Kabartma ve Oyma Tekniği

Taş, metal, ahşap, alçı gibi çeşitli materyallerin yüzeyleri üzerine yazılan yazıların bırakılıp geri kalan zeminin oyulması tekniğe kabartma-rölyef-denir.

Bir materyal üzerine yazılan yazının materyal üzerinde ancak etrafından daha derin bir yüzey oluşturulması tekniğine oyma-carving-denir.⁵⁸

⁵⁶ Tüfekçioğlu Abdülhamit, a.g.e. s. 487-489

⁵⁷ Yazır Mahmud Bedreddin, a.g.e. s. 312-315-317

⁵⁸ Tüfekçioğlu Abdülhamit, a.g.e. s. 488

Kabartmaların yüzeyleri ile zemin aralarındaki boşlukların derinliğine göre, alçak kabartma veya yüksek kabartma diye adlandırılır. Kabartma sanatına hak sanatı, uygulayan sanatçılara da hakkâk denildiği belirtilmektedir.

2.5.2. Ajur Tekniği

Yazı ve süslemenin, zeminde geometrik veya çeşitli formlar da oyularak kafesler oluşturulması işlemine denir.⁵⁹

2.5.3. Kakma Tekniği

Renkleri ya da malzemeleri farklı olan iki veya daha fazla malzemedan birinin oyularak diğerinin bu oyulmuş bölüme aktarılma işlemidir.

2.5.4. Kalemîşi Tekniği

Mimarîde, sıva mermer ahşap ve metal yüzeylere de zemine uygun hazırlanan boyalarla yapılan bezeme sanatına denir. “Kalemkârî” olarak da bilinir.⁶⁰

2.5.5. Kalıp Yöntemi Tekniği

Yazı ve süslemenin, üç boyutlu kopyasını çıkartılarak ve çoğaltılarak hazırlanan özel kalıplar dökülerek elde edilen yöntemdir.⁶¹

⁵⁹ Sözen M. U. Tanyeli: Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul-1999, s.97, 119

⁶⁰ Tüfekçioğlu Abdülhamit: a.g.e. s.489

⁶¹ Sözen M.U. Tanyeli: a.g.e. s. 121

BÖLÜM 3: İZMİT MERKEZ CAMİLERDE HAT SANATI

3.1. İzmit İli ve Tarihçesi

Anadolu ve Balkanların geçiş yolu üzerinde olduğu için Kocaeli bölgesi tarihi açıdan büyük bir öneme sahiptir. Kocaeli günümüzde en büyük sanayi şehirlerinden biridir. Kent ekonomisi 1960'lı yıllara kadar tarım üzerinden geçmekteydi, bu sebepten dolayı kentin turizm den etkilenmemesi ve turizm açısından değerlendirilmemesi de sebep olarak ortaya çıkmıştır.⁶²

Marmara denizinin doğusunda karalar içine doğru 50 km.' ye kadar içinde körfezin bitiğinde bulunmaktadır. Eski adı Nikomedia'dır ve şehrin kurucusu olan Bitinya Kralı I. Nikomed'den (m.ö. 279-250) ismini almıştır. Strabon'un eserinde Nikomedeia şeklinde anılan (Coğrafya, XII, 52-53) şehrin adını İslâm müelliflerinden Hârizmî Nîkûmûdiya, İbn Hurdâzbih, Taberî, Şerîf el-İdrîsî Nikumûdiyye ve İbnü'l-İbrî Nîkûmûziya şeklinde bahsetmiştir ve Türkçe kaynaklarda ise genel olarak İznikmîd diye geçmiştir. İstanbul'un kuruluşuyla ilgili hikâyelerde Nikomedyâ ile Konstantiniye'nin birbirine genel olarak karıştırıldığı ve eskiden var olan Nikomedyâ'nın yıkılması için İstanbul'un olduğu bölgede yeniden kurulduğu ileri sürülmüştür.

İzmit, körfezin güney doğusunda Baş iskele tarafında bulunan Megaralılar tarafından onarım yapılan m.ö. 712'dir.⁶³

İslâm fetihlerinin İstanbul'a yönelmesinden sonra İzmit'te bunlardan etkilenmiştir. İlk Muâviye döneminde (674) İstanbul'a gelen Müslümanların donanması İzmit'i kuşatmışlardır ve sonucunda mağlup düşüp sonuç alamamışlardır. 715'te Mesleme b. Abdülmelik'in kumandanlığını yaptığı kuvvetler İstanbul ve İzmit'i yeniden kuşatmışlardır. Halife Mehdî-Billâh zamanında oğlu Hârûnürreşîd'in (781-782) kuşatması sırasında İzmit ilk Araplar tarafından alınmıştır ve İslâm orduları kara yolundan Khalkedon'a (Kadıköy) kadar tüm bölgeleri fethetmişlerdir. Bizans ile her yıl vergi ödemesi karşılığında barış imzalanmıştır. Yarım asır sonra Anadolu fetihlerinin başlamasıyla, Türkler İzmit'e gelmişlerdir. 1078'de Bizans İmparatorluğu'na isyan çıkaran Nikephoros Botaneiates, kendi ordusu bulunmamasından dolayı Türklerden paralı askerlerden oluşan bir ordu ile İzmit'ten Üsküdar'a kadar tüm bölge Garnizonlarına Türk askerlerini yerleştirmiştir. 1081'de Süleyman Şah'ın idaresinde

⁶² Kocaeli Büyük Şehir Bld. Kültür Yayınları, Kültür Envanteri, s.5

⁶³ Bostan İdris, "İzmit", T.D.V. İslam Ansiklopedisi, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 541

olan İzmit 1085'te tekrardan Bizans'ın hâkimiyetine geçmiştir. Haçlı seferlerinin başlamasından sonra Haçlılar 1096'da İzmit'e yerleşmişlerdir.

Osmanlı Beyliği'nin, Anadolu'nun kuzeybatısında yayılmaya başlamasıyla beraber Türkler akınlar düzenleyerek İzmit'e kadar gelmişlerdir. Düzenlenen bu akınlarla bölgelerin yağmalanması Bizanslıların bulunan kalelerini daha da sağlamlaştırmak için önlemler almaya başlamışlardır. 1329'da Orhan Bey ve İmparator III. Andronikos aralarında İzmit yakınlarında Pelekanon'da başlayan savaşla sebebiyle şehri kaybetmiştir. Yenilgiye uğrayan imparator haraç vermek şartıyla İzmit'in elinde kalmasını sağlamıştır ama 1333 ve 1337'de burası Osmanlılara geçmiş ve yönetimi Süleyman Paşa'ya bırakılmasıyla şehirde olan kiliseler camiye çevrilmiştir. Tek biri Medrese olmasına karar verilmiştir. Orhan Bey zamanında İzmit'in merkez olduğu Kocaeli sancağı teşkil edilmiştir. İzmit, Osmanlı Devletindeyken Bizans imparatoru, müttefiki olan Ceneviz donanmasını göndererek şehre çok zarar vermiştir.⁶⁴

İzmit, 1921'de Yunanlılar tarafından işgal ediliği sırada yer yer tahribata uğramışlardır. İzmit Cumhuriyet geçildikten sonra kalkınmaya başlamıştır, Cumhuriyet'in ilânından önce TBMM hükümetince İzmit'e Vali olarak tayin edilen Sadeddin Bey'in gayretleriyle şehrin imar planı hazırlanmış ve Plan gereğince rıhtımdan demiryoluna kadar çıkan cadde açılmıştır. Yunanlıların şehirden ayrılırken yaktıkları Hanlar içi bölgesinde yeniden düzenlenmiş ve batı-doğu doğrultusunda caddelerden biri İstiklâl Caddesi de bundan sonra ortaya çıkmıştır. (1922)

Cumhuriyet'in ilânından sonra İzmit de bir vilâyet merkezi olmuştur. Şehrin en canlı bölümü paralel olarak uzanan dört ayrı caddeden meydana gelmiştir. İlki kıyıda uzanan İstanbul-Ankara yoludur. Çarşının içinden geçen demiryolu sebebiyle Türkiye'nin başka herhangi bir şehrinde görülmeyen ve İzmit'in simgesi haline gelmiş bir özelliğiydi. 2000 yılının sonlarında demiryolu olduğu yerden kaldırılarak sahildeki kıyı bölümüne yakın olan yol tarafından geçirilmiştir. Önemli bir sanayi merkezi şehri haline gelmiştir ve Kocaeli Üniversitesi'nin kurulmasından sonra kültür merkezi de olan İzmit'in 1985 yılında 200.000'i geçmiş bulunan (233.000) nüfusu 1990'da 250.000'i aştı (256.882), 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen büyük deprem Adapazarı, Yalova ve Gölçük kadar olmasa da İzmit'te de yıkımlara sebep olmuştur, bununla beraber bu durum şehrin ana yerleşim alanını değiştirecek kadar bir boyuta

⁶⁴ Bostan İdris, "İzmit", T.D.V. İslam Ansiklopedisi, Cilt 33, İstanbul 2007, s.541,542

ulaşmamıştır. En çok tahribat körfez kıyısına yakın düz kıyılarda olmuştur. Yeni Cuma (Pertev Paşa) Camii'nin minaresiyle Fevziye (Mehmed Bey) Camii'nin çatılarında hasarlara sebep olmuştur. Yamaçlardaki bulunan mahalleler ise depremde en az zarar

İzmit'in merkezi olduğu Kocaeli ili, Cumhuriyet'in başlarında 8436 km² genişliğinde iken 1954 yılında doğu kesiminde bulunan Sakarya'dan ayrılıp yeni kurulan bir ile bağlanmasıyla 3612 km²'lik küçük il haline gelmiştir. Merkez (İzmit), Gebze, Gölcük, Kandıra, Karamürsel ve Körfez adlı altı ilçeye ayrılmış olan Kocaeli ilinin sınırları içinde 1997 yılında 1.177.379 nüfusa bağlı insan yaşıyordu ve km²'ye 326 birey düşüyordu.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 2000 yılı verilerine göre İzmit'teki cami sayısı 101'dir. İzmit'in merkez olduğu Kocaeli ilinde ise il ve ilçe merkezlerinde 300, kasaba ve köylerde 696 olmak üzere toplam 996 cami bulunmaktadır.⁶⁵

3.2. İzmit Merkezinde Bulunan Camiler

İzmit Merkezinde birçok tarihi eser bulunmaktadır ve tarih süresinde İstanbul'a yakınlığından dolayı, kervansarayların ulaşım yolu üzerinde bulunması gibi birçok sebepten ve özelliğinden dolayı, daima önemli bir şehir olmuştur. Camilerin taşıdığı değerlere bahane olan diğer maddelerde İzmit camilerinin bazıları Mimar Sinan Eseri olarak gösterilmesinden kaynaklanmaktadır.

⁶⁵ Bostan İdris, İzmit, İslam Ansiklopedisi, c.23, s.541,542

3.2.1. Yeni Cuma Camiî (Pertev Mehmet Paşa Camisi)

Resim 13:

Yeni Cuma Cami

Resim 14 :

İç Mekân Görünüşü

Resim 15 :

İç Mekân Görünüşü Mihrab ve Minber

Yeni Cuma Camii	: Karabaş Mahallesi
Yapım Yılı	: H.987 – M.1579
Mimarı	: Mimar Sinan
Bani	: Rumeli Beylerbeyi Pertevpaşa'nın Küthedası Sinan Ağa
Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs – Talik
Hattatı	: Mehmed Katibül

Pertev Mehmet Paşa Camisi ya da diğer adıyla Yeni Cuma Camisi yapıldığı dönemde geliştirilen bazı mimari özellikleri taşıyan bir yapı olarak görülmektedir. 16. Yüzyılın önemli menzil külliyelerinden biridir. Külliye günümüze sübyan mektebi tam olarak, hamamın ise yalnız bir bölümü muhafaza edilmiştir.

Külliyenin merkezinde teşkil eden cami, kare mekânlı tek kubbeli olup geçişleri sağlayan tromplar dışarıdan görülebilmektedir. Caminin dört cephesi ile kubbe kasnağındaki pencereler iç mekânı aydınlatmaktadır. 16. yüzyıl cami tasarımındaki bazı önemli gelişmelere örnek olan camii, aynı zamanda sınırlı ve yalın bezemesiyle Mimar Sinan'ın mimaride ön plana çıkardığı bezemeden oldukça arınmış, strüktel öğelerle mimarinin ihtişamını ortaya çıkarma anlayışını simgeleyen bir plan olarak yapılmıştır. Camii avlusunun kuzeybatı köşesinde yer alan sübyan mektebi bodrum kat üzerine tek salonlu dikdörtgen mekândan meydana gelmiştir. Eğitimci odası ve cümle kapısı yıkılmıştır. Avlunun merkezinde 12 köşeli şadırvan haznelerinin kubbeleri baklava başlıklarla küçük sütunların klasik kemerlere oturtulmuştur. Şuan ki durumu Restorasyon çalışmasında olduğundan ibadete kapalıdır. Yenileme aşaması durduğunu öğrendiğim ve camii içerisinin ve dış cephesinin iskeleler kurulu olduğu için Hat sanatı açısında camii içinde herhangi bir detay görülmemektedir.⁶⁶

Restorasyon Tarihleri : Bugün Halen Restorasyonda

Malzeme ve Teknik : Restorasyondan dolayı yazı bulunmamaktadır. Sadece Giriş Kapısında bulunan Yapı Kitabesinde mermer üzeri kazıma tekniği uygulanmıştır.

Resim 16:

Giriş Kapısında bulunan Yapı Kitabesi

⁶⁶ Kocaeli Büyük Şehir Bld. Kültür Yayınları, Kültür Envanteri, s.59

Resim 17:

Sadagallahu Halilül İsmetül Hıbban

Resim 18:

Ketebehül Fakir Mehmed Katibül Müsenna- 987

3.2.2. Orhan Camii

Resim 16 :

Orhan Camii Dış Cephe Görünüşü

Resim 17 :

İç Mekân Görünüşü

Orhan Camii	: Orhan Mahallesi
Yapım yılı	: H.733 – M.1332 – H.1255- M.1839
Mimarı	: Bilinmiyor
Bani	: Süleyman Paşa tarafından yaptırılmıştır.
Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs – Celi Talik
Hattatı	: Hattat Mahmut Şahin – H.1438
Yazı Ölçüsü	: Mihrab yazısı uzunluğu 1,67 cm. - genişliği 30 cm.-

Lafzatullah, İsmi Nebi, Dört Halife ve Hasan, Hüseyin yazıları dairesel olarak yeşil zemin üzerine altın boyama ile yapılmıştır. Ebatı 90 cm.'dir. Arka kapı girişi üstünde ki yazı uzunluğu 1,20 cm. - genişliği 50 cm.'dir. Bahçe kapı girişi üstü yazısı uzunluğu 4 metreye, genişliği 73 cm.'dir. Yazılar dikdörtgen formda olup satır uzunluğu 81cm.'dir. Genişliği 12 cm.'dir. Ortadaki Tuğra ise 60 cm. büyüklüğündedir. Çeşme başı yazısı uzunluğu 1.90 cm.'e 1 metredir. Dikdörtgen formda olan yazıların satır genişliği 20 cm.dir.

Cami şehre tepeden bakan bir yerdedir ve eski şehrin bulunduğu bölgede, iç kalenin orta bölümünde, Orhan mahallesinde bulunmaktadır. 1332 yılında Orhan Bey'in oğlu, Şehzade Süleyman Pasa'nın isteğiyle yaptırılmıştır. Orhan Caminin mimarının kim olduğu araştırmalar sonucunda bulunamamıştır. 1840' yılında Sultan Mecit ve Rıfat Pasa'nın emriyle çok büyük restorasyon geçirmiştir. 1849 ve 1894 yıllarında yenileme yapılmış olsa da 1999 depremin de tamamen yıkılmıştır. 2004 yılında tekrardan ibadete açılmıştır.

Merkezinde içten asma kubbesi bulunmaktadır. Abdülmecit dönemi Ampir üslup özelliğinde bezemeleri görülmektedir. Son cemaat yeri ahşaptan olarak bulunmaktadır.⁶⁷ Girişin hemen karşısında güney duvarın da mihrap ve hemen sağında minber bulunmaktadır. Mihrap yuvarlak bir kemerle çevrili, yarım daire şeklindedir. Mihrap nişinin içinde geç dönemde yapılan süslemeler görülmektedir. Mihrabın üst kısmında yeşil zemin üzerinde yazı duvarların da ise daire formunda celi sülüs yazılar bulunmaktadır.⁶⁸

Restorasyon tarihleri : 14. Yüzyılda yapılmış olan 19. Yüzyılda (1843), 20. Yüzyılda (1947, 1967, 1969, 2004, 2007, 2015/2016) çeşitli onarımlar geçirmiş,

⁶⁷ Kocaeli Büyük Şehir Bld. Kültür Yayınları, Kültür Envanteri, s.59

⁶⁸ Erbaş İlknur, Nergiz Hatice Güçlü, Osmanlı Dönemi İzmit Camileri, m. s.7,8

orijinal yapıya göre birçok değişikliklere uğramıştır. Caminin bugünkü hali, 1843 yılı sonrası Sultan Abdülmecid'in emriyle gerçekleştirilen onarım sonrası ortaya çıkan durumu yansıtmaktadır. Hünkâr mahfili, kadınlar mahfili, son cemaat yeri, kubbe, minber ve vaaz kürsüsü bu onarım sonrası yapıya eklenmiştir.

Malzeme ve Teknik : Camii içinde bulunan yazısı ve Cihar Yâr-ı Güzin yazıları bulunmaktadır. Yazılar dairesel formda yeşil zemin üzeri altın varak ile kalem işi tekniği uygulanmıştır. Son namaz bölümü kapı üstü yazısı yüksek kabartma tekniği ile mermer üzeri, koyu yeşil zemin üzerine altın renginde boyama tekniği uygulanmıştır. Dış kapı üstü yazısı yüksek kabartma tekniği ile mermer üzerine uygulama yapılmış ve doğal hali ile bırakılmıştır. Dış kapı girişinin karşısında bulunan çeşme üstü yazısı yüksek kabartma tekniği ile altın renginde boyama tekniği uygulanmıştır.

Resim 18 :

Mihrab Görünüşü

Resim 22:

Mihrab Yazısı

Resim 23:

ALLAH Celle Celaluhû

Resim 24:

Muhammed Aleyhissellem

Resim 25:
Ebubekir Radıyallahû Anh

Resim 26:
Ömer Radıyallahû Anh

Resim 27:
Osman Radıyallahû Anh

Resim 28:

Ali Radıyallahû Anh

Resim 29:

Hüseyin Radıyallahû Anh

Resim 30:

Hasan Radıyallahû Anh

Resim 31:

Orhan Camii Dış Kapı

Kitabe

Güzîn-i âl-i Osman Hazret-i zîşânın
Vezir erşed-i evlâdı bu paşa-yı îcad
Mücâhid-fi sebîlillah hem nâm-ı emînillah
Süleyman-ı gazâ-pîşe idüp müşrikleri berbâd
Müşerref olduğu dem hak-i pâyında ser-i İzmid
Bu hâlâ camii bâlâya itdi sıdküle is'ad
Mürur-ı vaktile ile az kaldı kim ol mâ'bed-i ulyâ
Rükû secdeye müşerref-i teharrükle ola mu'tad
Rıza paşa görüp emr-i ibâdetle bu hâlâtı
Tutup destin hûlûsile kıyame imdad
Ki ya'ni sevk idüb zıll-ı Huda Abdülmecid Han'a
Kemal-i ihtiyâcın ol makamın eyledi îrad
Yine tecdîde kendi zât-ı zâşânın idüp me'mur
O da âyine emsal eyledi hemçün dil-i zühlâd
O rütbe sâye-i şâhânesinde oldu müstahkem
İdüb ömr-i şehinşâhanesini Allah müstevfî
Namaz-ı abîdîn oldukça minhac-ı dil-i ibâd
Hitâmında yazub târih-i tâmmın hâme Zâlik
Bu dîlcû ma'bedi Abdülmecid Hân kıldı nev- bünyâd
1259- M.1843

Resim 32:

Kitabenin Sağ Bölümü

Resim 33:

II. Sultan Abdülmecit Han

Resim 34:

Kitabenin Sol Bölümü

Resim 35:

Orhan Camii Çeşme Kitabesi

Sahibul hayır can feda ket hûda kadın merhumenin İzniğimiz darunda inşa ve icrasına muvaffaka oldukları çeşmeleri, su yollarının mürurû ezman ile mecraları müşertef harab ve muhattal olmağla muahheren menbağından külliye tamir ve çeşmelere icrabına muvaffaka olan hala ser levha Şehin Şahan cihan Hazreti Gazi Sultan adli Mahmud Han maddi zülal devlete ila ahirüdadeveran efendimiz hazretlerinin Haram Saray hümayunlarında hazinedar ustalık rütbesi celilesiyle Şeref yab olan Aliyetül-Şan Esat usta hazretlerinin imarına muvaffak olduğu Hayratıdır. 1242

Resim 36:

V Mehmet Reşat Tuğrası

Resim 37:

Kapı Üstü Yazısı

Galallahû Teâla (Allah buyurdu ki) ;

Udhuluha bi selâmin aminîn, Hicr Suresi 46. Ayet

Güven ve esenlik içinde oraya girin

3.2.3. Fevziye Camii

Resim 38:

Fevziye Camii Dış Cephe Görünüşü

Resim 39:

İç Mekân Görünüşü

Fevziye Camii	: Ömer Ağa Mahallesi
Yapım Yılı	: İlk Yapım 16.y.y. / 1894
Mimarı	: Mimar Sinan
Bani	: İzmitli Mehmet Bey
Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs
Hattatı	: Hamit Aytaç, Ali Hüsrevoğlu ve Mahmud Şahin
Yazı Ölçüsü	: Kuşak yazısı 29 metre uzunluğunda, genişliği 50 cm.'dir.

Mihrab üstü yazısı 1.20 uzunluk, genişliği ise 50 cm.'dir. Mihrab içinde bulunan Fatih a suresi yazısı 2.50 metre uzunluğu, genişliği ise 38 cm.'dir. Mihrab'ın sağ ve solunda satır formunda bulunan Ayetel Kursi yazısının uzunluğu 7.20 metredir. Genişliği ise 38 cm.'dir. Kubbe yazısı 1 metre dairesel bir formda yazılmıştır. Kubbe'nin etrafındaki oval formdaki 4 yazı ise 50 cm. ölçülerindedir.

İzmitli Mehmet Bey tarafından, Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Tarihi süreç içinde geçirdiği depremle yıkılmış ve II. Mahmud döneminde Fevzi Paşa tarafından tekrardan yaptırılmıştır. Bunu takiben 1894'te meydana gelen depremden dolayı tekrar zarar gören Camii, 1896 yılında II. Abdülhamit döneminde yeniden yaptırılmıştır. Dikdörtgen yapı içten asma kubbesi bulunmaktadır. Camii'nin geniş bir avlusu ve geniş bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Geniş bir şadırvanı bulunmaktadır. Son olarak 1999 depreminde ağır hasar almıştır ve günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapı tekrardan elden geçirilmiştir.⁶⁹

Kapının hemen üstünde üçgen alınlık ve tam ortasında ise madalyon motifi bulunmaktadır. Güney tarafında mihrabın dışı olan uzantısı görülmektedir. Cami dış girişinden geçilerek son cemaat bölümüne geçilir. Bu kısım üzerine ahşapla örtülmüştür. Son cemaat bölümünden sol tarafından kadınlar bölümüne geçilmektedir. Harimi üstü kubbeli olup içinde kalem işi süsleri bulunmaktadır. Mihrap çok sade bir formdadır ve mihrap iç bölümünü çeviren mermerler küçük sütunlarla ve mihrabın her iki yanında yazı kuşağı olarak Ayetel Kürsi bulunmaktadır. Mihrabın yanlarında mermerden sütunların üst bölümünde vazo içinde çiçek motifinden oluşturulmuş süslemeler görülmektedir. Mihrabın sağ tarafında bulunan minber ahşaptan yapılmış ve korkuluğunda ajur tekniği uygulanmıştır. Mihrabın sol tarafında ahşaptan vaaz kürsüsü

⁶⁹ Kocaeli Büyük Şehir Bld..Kültür Yayınları, Kültür Envanteri, s.61

bulunmaktadır. Kubbe kenarına oval formda yazılmış bu yazılar Ali Hüsrevoğlu imzalı celi sülüs yazı kabartma tekniği uygulanarak Altın ile boyanmıştır. uygulanmıştır.⁷⁰

Restorasyon Tarihleri : 1719 yılında deprem sonucu yıkılmış ve kiremit çatılı halinde iki yıl içinde yapılmıştır. 1757 yılında yangında camii tamamen yanmış ve İzmit ahalisinden Hacı Ağa vasıtası ile vakıf imkânları kullanılarak cami yeniden ihşa ve ihya edilmiştir. 1837 yılında meydana gelen yangında cami büyük ölçüde zarar görmüştür ve Kaptan-ı Derya Fevzi Paşa tarafından yaptırılmıştır. II. Mahmut Han camiye Fevziye adınının verilmesini buyurmuştur. 1894 yılında meydana gelen depremde cami büyük ölçüde zarar görmüş ve II. Abdülhamid'in emri ile yıktırılarak duvarları taş ve tuğla olmak üzere yeniden yaptırılmıştır. Temmuz 1897 de bitirilerek Sultan II. Abdülhamid Han'ın cülüs günü ibadete açılmıştır. 17 Ağustos 1999 Marmara depreminde caminin minaresi yıkılmış, çatı ve duvarlarında ağır hasarlar meydana gelmiştir. Ocak 2002 yıkımına başlanmıştır. Bursa Kültür ve tabiat varlıkları vakfı tarafından aslına uygun olarak proje onaylanarak 26 Nisan 2002 Cuma günü temeli atılmıştır. 30 Ocak 2004 tarihinde bitirilerek açılmıştır. Caminin şadırvanı çevre ve ek bodrum düzenlemesi de 2005 yılında tamamlanmıştır. Bu son yapım Cami Derneği vasıtası ile İzmit Halkı tarafından yapılmıştır.

Malzeme ve Teknik : Camii içinde bulunan Cihar Yâr-ı Güzin yazısı oval formlu ahşap bir malzeme üzerine kalem işi tekniği ile yazılmıştır. Mihrab üstü yazısı dikkörtgen formda yazılmış mavi zemin üzerine altın rengi kullanılarak kalem işi tekniği ile uygulanmıştır. Kuşak yazısı ahşap üzeri mavi zemin üzeri kabartma tekniği ile altın varak ile kalem işi tekniği uygulanmıştır. Kubbe ve kubbe etrafında ki oval yazılar, ahşap zemin üzeri kabartma tekniği ile mavi zemin üzeri altın varak ile kalem işi tekniği uygulanmıştır. Mihrabın sağ ve soluna dikine satır olarak yazılmış Ayetel Kürsi satırları mavi zemin üzeri sarı renk ve Mihrabın içinde bulunan Fatıha suresi mavi zemin üzeri beyaz renk ile kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

⁷⁰ Erbaş İlkur, Nergiz Hatice Güçlü, Osmanlı Dönemi İzmit Camileri s.6

Resim 40:
Fevziye Camii Kubbesi – İhlas Suresi

Resim 41:
Lailahe İllallah

Resim 42:
Muhammed Rasulullah

Resim 43:
Sadıgul Vadil Emin

Resim 44:
El- Malikül Haggul Mübin

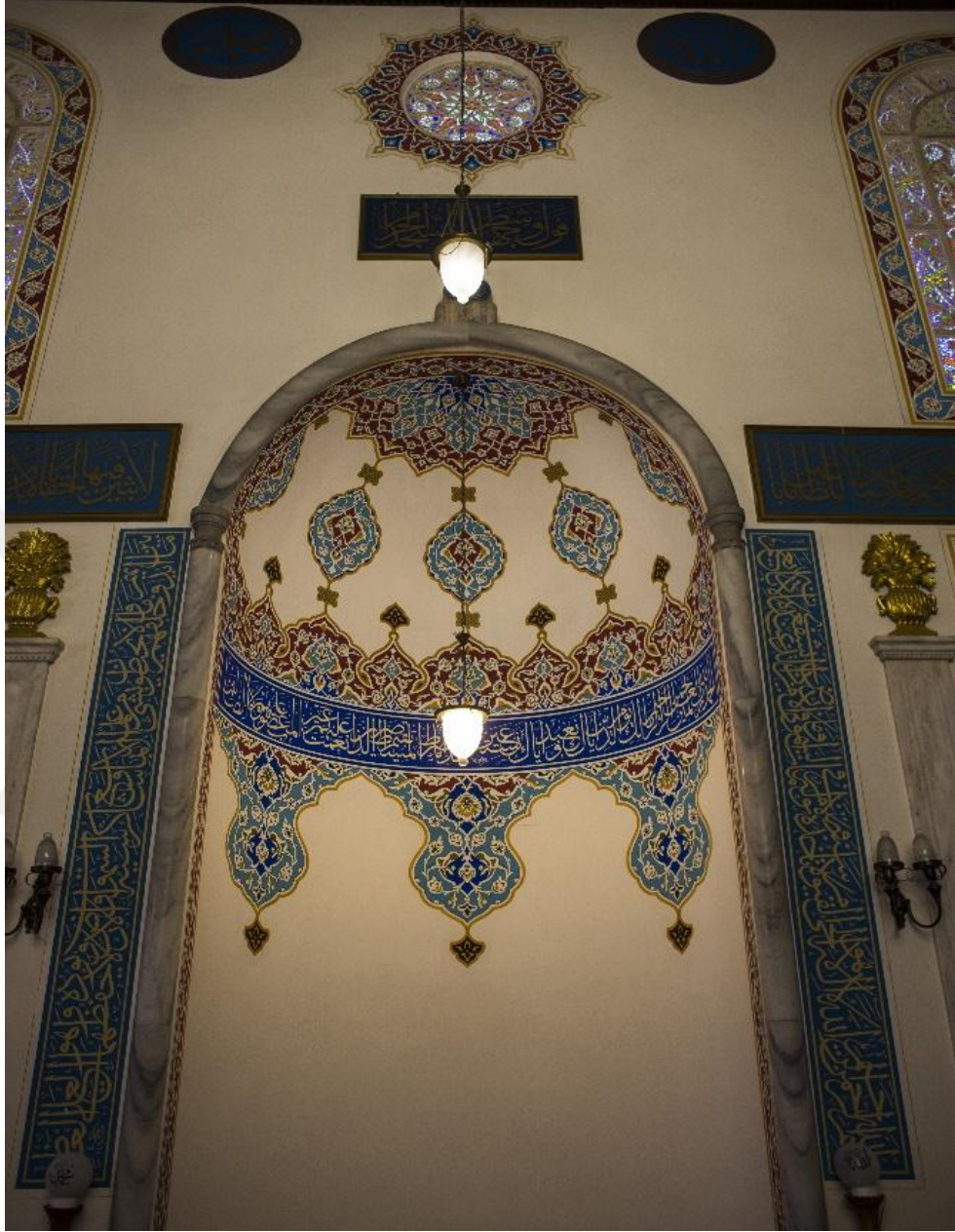
Resim 195:
Kubbe GörünüŖü

Resim 46:
Hattat Hamit Aytaç' tan, Ali Hüsrevoğlu yazdı.

Resim 47:
Fevziye Camii Mihrabı

Resim 48:
Ayete'l Kürsi Sağ bölümü

Resim 49:
Ayetel Kürsi Sol Bölümü

Resim 50:
Fatiha Suresi

Resim 51:
Mihrab Üstü Ayeti

Mihrabın iç bölümünde Fatiha suresi celi sülüs olarak bulunmaktadır. Sağ ve solunda Ayet 'el Kürsü celi sülüs olarak yazılmıştır. Mihrabın hemen üstünde celi sülüs yazı olarak **fe velli vechake şatral mescidil haram** (yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir) yazısı bulunmaktadır. Caminin kuşak yazısında Amme suresi'nin tamamı yazılmıştır.

Cihâr Yâr-ı Güzîn isimlerinin olduğu yazılar, Mihrab yazısının hemen üstünde sağ ve solunda Allah ve Muhammed yazıları görölmektedir. Ebubekir Radiyallahû Anh namaz bölümünün cephe duvarının sağ en üst tarafında, Ömer Radiyallahû Anh namaz bölümünün cephe duvarının sol en üst tarafında bulunmaktadır. Osman ve Hasan Radiyallahû Anh namaz bölümünün sağ tarafındaki duvarın en üst kısmında, Ali ve Hüseyin Radiyallahû Anh namaz bölümünün sol tarafındaki duvarın en üst kısmında yazıları bulunmaktadır. Kuşak yazısı namaz bölümünün sağ tarafındaki duvarın orta bölümünde başlayarak, namaz bölümünün sol duvarına kadar devam etmektedir.

Resim 52:

Allah Celle Celâluhû

Resim 53:

Muhammed Aleyhisellem

Resim 54:
Ebubekir Radıyallahû Anh

Resim 55:
Ömer Radıyallahû Anh

Resim 56:
Osman Radiyallahû Anh

Resim 57:
Ali Radiyallahû Anh

Resim 58:
Hasan Radiyallahû Anh

Resim 59:
Hüseyin Radiyallahû Anh

Resim 60:
Amme Suresi 1

Resim 61:
Amme Suresi 2

Resim 62:
Amme Suresi 3

Resim 63:
Amme Suresi 4

Resim 64:
Amme Suresi 5

Resim 65:
Amme Suresi 6

Amme Suresi Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

1. Birbirlerine hangi şeyi sorup duruyorlar?
2. O büyük haberi mi?
3. Ki kendileri hakkında anlaşmazlık içindedirler.
4. Hayır; yakında bileceklerdir.
5. Yine hayır; yakında bileceklerdir.
6. Biz, yeryüzünü bir döşek kılmadık mı?
7. Dağları da birer kazık?
8. Sizi çift çift yarattık.
9. Uykunuzu bir dinlenme yaptık.
10. Geceyi bir örtü yaptık.
11. Gündüzü bir geçim-vakti kıldık.
12. Sizin üstünüze sapasağlam yedi-gök bina ettik.
13. Parıldadıkça parıldayan bir kandil (güneş) kıldık.
14. Sıkıp suyu çıkaran (bulut)lardan 'bardaktan boşanırcasına su' indirdik.
15. Bununla taneler ve bitkiler bitirip-çıkaralım diye.
16. Ve birbirine sarmaş-dolaş bahçeleri de.
17. Şüphesiz o hüküm (fasl) günü, belirlenmiş bir vakittir.
18. Sur'a üfürüleceği gün, artık siz dalga dalga geleceksiniz.
19. O sırada gök açılmış ve kapı kapı olmuştur.
20. Dağlar yürütülmüş, artık bir serab oluvermiştir.
21. Gerçekten cehennem, bir gözetleme yeridir.
22. Taşkınlık edip-azanlar için son bir varış yeridir.
23. Bütün zamanlar boyunca içinde kalacaklardır.
24. Orada ne serinlik tadacaklar, ne bir içecek.

25. Kaynar sudan ve irinden başka.
26. (İşlediklerine) Uygun olan bir ceza olarak,
27. Doğrusu onlar, hesaba çekileceklerini ummuyorlardı.
28. Bizim ayetlerimizi yalanlayabildikleri kadar yalanlıyorlardı.
29. Oysa Biz, her şeyi yazıp saymışızdır.
30. Şimdi tadın. Size artık azaptan başkasını arttırmayacağız;
31. Gerçek şu ki, muttakiler için ‘bir kurtuluş ve mutluluk’ vardır.
32. Nice bahçeler ve üzüm bağları.
33. Göğüsleri henüz tomurcuklanmış yaşıt kızlar.
34. Dopdolu kadehler.
35. İçinde, ne ‘boş ve saçma bir söz’ işitirler, ne bir yalan.
36. Rabbinden bir karşılık olmak üzere yeterli bir bağış(tır bu).
37. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi Rahman olan (Allah); O’na hitap etmeye güç yetiremezler.
38. Ruh ve meleklerin saflar halinde duracakları gün; Rahman’ın kendilerine izin verdikleri dışında olanlar konuşmazlar. (Konuşacak olan da,) Doğruyu söyleyecektir.
39. İşte bu, hak gündür. Şu halde dileyen Rabbine bir dönüş yolu edinsin.
40. Gerçekten Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. Kişinin kendi ellerinin önceden takdim ettiklerine bakacağı gün, kâfir olan da: “Ah, keşke ben bir toprak oluverseydim” diyecek.

3.2.4. İmaret Camii

Resim 66:

İmaret Camii Dış Görünüşü

Resim 67:

İç Mekân Götünüşü

İmaret Camii	: Kemal Paşa Mahallesi
Yapım Yılı	: H. 931 - M.1524 – H.1239- M.1872
Mimarı	: İlk yapım Mimar Sinan
Bani	: Defterdar Abdüsselam Çelebi
Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs - Talik
Hattatı	: Ali Hüsrevoğlu
Yazı Ölçüleri	: Mihrab üstü yazısı uzunluğu 1.60 cm. genişliği 50 cm.’dir. Lafzatullah, İsmi Nebi, Dört Halife, Hasan ve Hüseyin yazıları 40 cm. dairesel formdadır. Arka Kapı girişi üstüne sonradan eklenen kitabe’nin uzunluğu 1.60 cm. genişliği ise 40 cm.’dir.Dörtgen plana göre yapılmıştır. Yazılar da 1428 tarihi görülmektedir. Yarı kâgir küçük boyutlara sahip camidir. 16.yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman zamanında, defterdar Abdüsselam Çelebi tarafından Mimar Sinan’a yaptırılmıştır. İç kısmı ahşaptan edilmiş ve bugünkü tek orijinal kısmı minaresidir. ⁷¹ Eski kapı girişinin üstünde, Kullu nefsin zaikatul mevt “her nefis ölümü tadacaktır,” mealindeki ankebut suresi 57. Ayeti bulunmaktadır. Yazı Talik yazı ile mermer üzerine işlenmiştir. Kitabe iyice deforme olmuş ve yazıdaki imza okunamıyor ve 1289 tarihi yazıya atılmıştır.

⁷¹ Kocaeli Büyük Şehir Bld. Kültür Yayınları, Kültür Envanteri, s.64

Restorasyon tarihleri : Miladi 1872 (Hicri 1239) yılında onarım görmüştür. Mimar Sinan'ın ilk yapıtlarından olması özeliği olup; Caminin dış çevre duvarları ile minaresi ilk kurulduğu dönemin özelliğini taşımaktadır. Zamanında kubbeli olarak yapıldığı fakat 1776 yılındaki depremde yıkılmış olup; 1872 yılında Altıncıoğlu Hatice hanım tarafından çatılı olarak yaptırılmıştır.

Malzeme ve Teknik : Camii içinde günümüz teknolojisi lazer kesim tekneği ile Mihrab üstü yazısı ve Cihar Yar-ı Güzin İsimlerinin olduğu görülmektedir. Yazıların üstü boyanmamış, ahşabın dokusunda bırakılmıştır.

Resim 68:

Dış Cehpede Bulanan Kitabe

Cami duvarına sonradan eklenen kitabe Talik yazı ile yazılmıştır. **Kullu nefsin zaikatul mevt** “her nefis ölümü tadacaktır,” Ayeti görülmektedir.

Resim 69:

Mihrab üstü yazısı

Resim 70:
Allah Celle Celaluhû

Resim 71:
Muhammed Aleyhisellem

Resim 72:
Ebubekir Radiyallahû Anh

Resim 73:

Ömer Radıyallahû Anh

Resim 74:

Osman Radıyallahû Anh

Resim 75:

Ali Radıyallahû Anh

Mihrab bölümünün hemen üstünde mihrab ayeti sağıın da Allah yazısı, solunda Muhammed, namaz bölümünün sağ tarafındaki duvarda pencerelerin üstünde Ebubekir ve Osman isimleri görölmektedir. Namaz bölümünün sol tarafındaki duvarda pencerelerin üstünde Ömer ve Ali yazıları görölmektedir.

3.2.6 Akça Camii

Resim 76:

Akça Camii Dış Görünüşü

Resim 77:

İç Mekân Görünüşü

Akça Camii	: Karabaş Mahallesi
Yapım Yılı	: H.1328 – M.1910
Mimarı	: Bilinmiyor
Bani	: İbrahim Akça Ağa
Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs
Hattat	: Hamit Aytaç
Yazı Ölçüsü	: Kuşak yazısının uzunluğu 36,5 metre genişliği 80 cm.'dir. Mihrab üstü yazısı uzunluğu 1.15 cm. genişliği 20 cm.'dir. Kubbe yazısı dairesel formda 2 metre genişliğindedir. Lafzatullah İsmi Nebi, Dört Halife, Hasan ve Hüseyin Radiallahu anh yazıları ise dairesel formda 80 cm.ebatlarındadır.

İzmit merkezinde bulunan, Akça Cami Caddesi'nde bulunmaktadır. Cumhuriyet devrinde minaresi dışında tamamen restore edilmiştir. Caminin olduğu yerde daha öncelerinde küçük kare planlı mescit bulunmaktaydı. Şehrin fethediliş tarihi kaynaklarda tartışmalı olarak verilmekte olup, Akça İbrahim tarafından cami ilk olarak 1910 yılında yapıldığı ifade edilmektedir. Minaresi ilk devirden kalmadır. Camii kare planlı kubbeli, yapı malzemeleri düzgün kesme taştan yapılmıştır. Dikdörtgen yapılı olup, ibadet mekânı içten büyük bir kubbe ile örtülüdür.⁷²

Kubbe kasnağı etrafında pencereler bulunmaktadır, kubbede içinde bulunan kalem işi çalışmaları son döneme ait süslemeler görülmektedir. Mihrap nişi çinilerle bezenmiştir. Mihrabın hemen yanında olan Minber ahşap olarak yapılmıştır. Cami girişinde hemen sağda Mahfil, sol tarafında da kadınlara ait Mahfile çıkan merdivenler camii içinde bulunmaktadır. Cami iç bölümü 1967 yılında çinilerle süslenmiştir. Cami de daha sonradan yapılmış çini ve kalemisi süslemeler görülmektedir.⁷³

Camii'nin yazıları sanatsal değer taşımakla beraber bir kısmı bozulmuş durumdadır. Bunu kuşak yazısında görmek mümkündür. İncelemeler sonucunda hattatı belli değildir. Kubbe yazısında H.1387 - M.1967 tarihleri İhlas suresine tarih olarak iki tarih atılmıştır. Allah, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin lafızlarında Hat Sanatı açısından sanatsal değeri olan yazılar görülmektedir. Kuşak yazısında ise tamamen

⁷² Kocaeli Büyük Şehir Bld. Kültür Yayınları, Kültür Envanteri, s.67

⁷³ Erbaş İlknur, Nergiz Hatice Güçlü, Osmanlı Dönemi İzmit Camileri m. s.4, 5

bozulmuş ve yarım kalmış bir mülk suresi bulunmaktadır. Sanatsal değeri ise tamamen bozulmuş ve Hat Sanatı açısından nitelikli yazı değerini kaybetmiştir.

Restorasyon tarihleri : İzmit merkezde, Akça Cami Caddesi'nde yer alır. Cumhuriyet devrinde minare kaidesi dışında bütünüyle yenilenmiştir. Cami içi 1967 yılında çinilerle kaplatılmıştır. Günümüzde aynı halini korumaktadır.

Malzeme ve Teknik : Camii için de bulunan Cihâr Yar-ı Güzîn isimleri ve Kubbe yazısı duvar üzerine mavi zemin olarak altın rengi ile kalem işi tekniği olarak uygulanmıştır. Mihrab üstü yazısı çini olarak uygulanmıştır. Kuşak yazısı mavi zemin üzeri sarı renk ile kalem işi tekniği ile uygulanmıştır. Kuşak yazısı zamanla bozulmuş ve dökülmeler görülmektedir. Kuşak yazısının incelemeler sonucunda herhangi bir hattat'a ait olmadığı ve yazının Hat sanatı açısından incelendiği takdirde yazının bozuk olduğu görülmektedir.

Resim 78:

Akça Camii Kubbesi – İhlas Suresi

Resim 79:
Allah Cellecclaluhû

Resim 80:
Muhammed Aleyhisellem

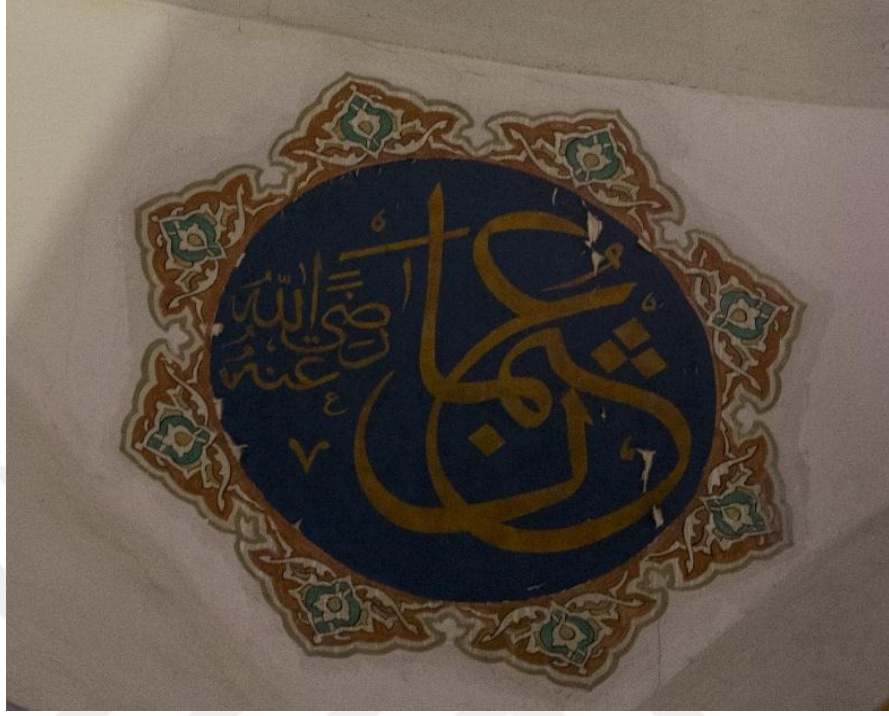
Resim 81:
Ebubekir Radiyallahû Anh

Resim 82:
Ömer Radiyallahû Anh

Resim 83:
Osman Radıyallahû Anh

Resim 84:
Ali Radıyallahû Anh

Resim 85:
Hasan Radıyallahû Anh

Resim 86:
Hüseyin Radıyallahû Anh

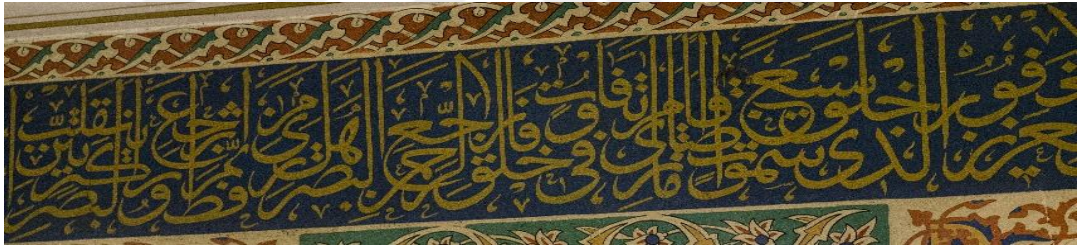
Resim 87:
Mülk Suresi 1

Resim 88:
Mülk Suresi 2

Resim 89:
Mülk Suresi 3

Resim 90:
Mülk Suresi 4

Resim 91:
Mülk Suresi 5

Resim 92:
Mülk Suresi 6

Resim 93:
Mülk Suresi 7

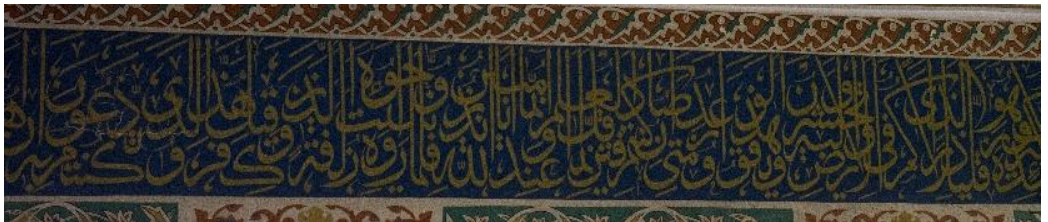
Resim 94:
Mülk Suresi 8

Resim 95:
Mülk Suresi 9

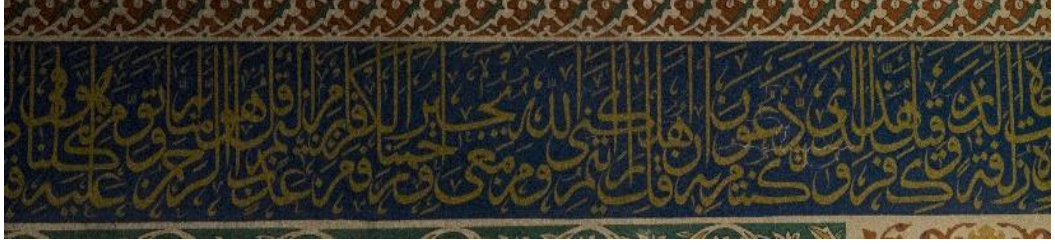

Resim 96:
Mülk Suresi 10

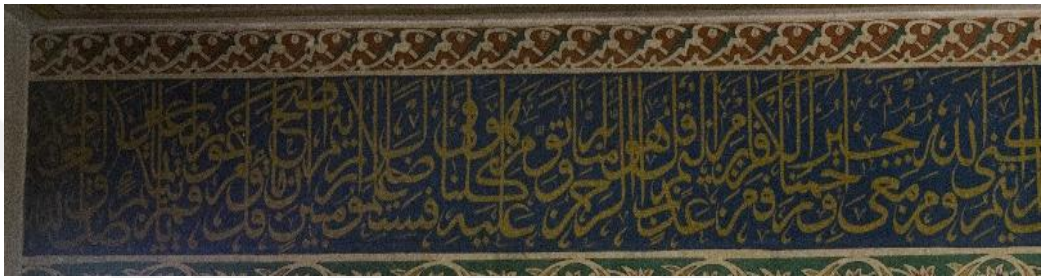
Resim 97:

Mülk Suresi 11

Resim 98:

Mülk Suresi 12

3.3. İzmit Merkez Camilerinde Ketebesi Bulunan Hattatlar

3.3.1. Hattat Hamid Aytaç

Hamid Aytaç, Diyarbakır'da Zülfikar Efendi ve Münteha Hanım'ın oğlu olarak 1893'te dünyaya gelmiştir. İslam dünyasında bilinen, islam yazılarının her stilini yazabilen ve yazıları her zaman örnek alınan bir hattat'tır. Osmanlı Devletinin son hattatı olarak bilinmektedir.

Merhum Hattat Hamid Aytaç'tan icâzet alan hattat tarih sıralamasına göre şöyledir.

Haşim Bağdâdî 1370/1950, Yusuf Zennûn 1386/1966, Ahmet Fatih Andı 1391/1971, Hasan Çelebi 1391/1971, Hüseyin Taha 1390/1973, Refet Kavukçu 1394/1974, Hüseyin Kutlu 1394/1974, Saim Özel 1395/1975, Eyâd el-Hüseynî 1397/1976, Muhammed Fahreddin Bilgiç 1398/1977, Abdullah Rıza (Depeler) 1398/1977, Turan Sevgili 1398/1977, Ali Hâmid er-Râvî er-Rifâî 1398/1977, Fuad Başar 1400/1979, Hüseyin Öksüz 1401/1980, Yusuf Sezer 1401/1980, Talip Mert 1401/1980, Ali Hüsrevoğlu 1402/1981, Mustafa Acet 1402/1981, Ali Rüştü Oran, Yusuf Ergün, Ziya Aydın, Ahmed Ziya İbrahim, Mervân el-Harbî, es-Semma' el-Halebî, Musullu Cennet, Japon Maçiko Nagata. İsmine ulaşamadığımız birçok Hattat'da icazet almıştır.

Yazılarında ilk önce “Azmi” ismini kullansa da daha sonra “Hamid” olarak imzasını değiştirmiştir. Yazısını geliştirmesinde sülüs ve nesih Said Efendi’den, rik’ayı da Vahid Efendi’den meşketmiş olması etkili olmuştur. Her yazı türünde çok iyi eserler ortaya koysa da Mustafa Râkım ve Sâmi Efendi yolunda celî sülüs yazı türünü genel olarak tercih etmiş ve bu yazı türünde çok önemli sayılabilecek eserler ortaya koymuştur. Hamit Bey, 18 Mayıs 1982 tarihinde vefat etmiştir.⁷⁴

3.3.2. Ali Hüsrevoğlu

1956 yılında Afyon Sandıklıda doğmuştur. 1974 yılında yazı sanatına başlamış ve 1979 yılında Marmara Üniversitesinden mezun olmuştur. Hattat Hamid Aytaç’tan 1982 yılında İcazet almıştır. 1992-1993 eserlerini sergilemeye başladı Medine-i Münevverede Mescid-i Nebevîson Projesinin yazıları yazmıştır. Türkiye’nin hemen hemen her ilinde karma ve kişisel sergilere açmıştır. Hat sanatında alet, malzeme ve yöntem gelişiminde öncü olmuştur. Hilye-i Şerife türünde birbirinden farklı 39 çeşit model yazıya imza atmıştır. Sülüs, Nesih, Divani, Celi Divani, Makîli, Kufî ve Talik yazılarını yazmaktadır. Hat sanatında Kendine özel Bir uslub olarak anılacak yorum ve türünü geliştirmiştir.

3.3.4. Mahmud Şahin

Mahmut Şahin 14 Nisan 1973’te Almanya’nın Duisburg Şehrinde doğmuştur. İlköğretim hayatını İstanbulda tamamlamıştır. 1991-1993 yıllarında Caferağa Medresesinde Hattat Aydın Ergün’den Rik’a dersleri almaya başlamıştır. 1993- 2002 yılları arasında ise Hattat Hüseyin Kutlu’dan Sülüs, Nesih Yazıları Meşk etti ve 2002 yılında Sülüs, Nesih yazısında İcazet almıştır. 2000-2004 yıllarında Prof. Dr. Ali Alparslandan Talik yazısını meşk etti ve 2004 yılında icazet almıştır.⁷⁵

⁷⁴ Serin Muhittin: a.g.e. s. 290,295

⁷⁵ https://hatsanati-hattatlar.blogspot.com/p/gunumuz-hattatlar_31.html

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tez çalışmasında 12 adet cami ele alınmıştır. Bunlar inceleme sırasına göre; Yeni Cuma Camii, Orhan Camii, Hüseyin Paşa Camii, Fevziye Camii, İmaret Camii, Veli Ahmet Zeytinlik Camii, Yalı Camii, Akça Camii, Hacı Ayvaz Camii, Tepecik Camii, Akça Koca(Dere) Camii, ;Arapzade Camii sidir. Bunlardan bazılarında veri alınamamıştır. Bunlar; Hüseyin Paşa, Arabzade, Dere (Akçakoca), Veli Ahmet Zeytinlikbahçe, Hacı Ayvaz ve Tepecik camilerinde yaşanan savaşlar, depremler ve restorasyonlar sonucu Hat sanatına ışık tutacak herhangi bir yazı unsuru bulunamamaktadır. Camiiler günümüzde halen ibadete açık olarak kullanılmaktadır. Baç Camii yenileme yapılması niyeti ile yıkılmış, fakat tekrardan yapılmamıştır.

İlk olarak değinmek istenen tespit ve mevzu bu ilçe sınırları içinde yer alan ve çalışmaya konu olan birçok caminin yetersiz koruma ve tahribat altında olduğunun tespitidir. Bu yüzdendir ki Yeni Cuma Camii’inde bulunan kitabeleri üzerinde yer alan yazıların incelenmesi teknik ve fiziksel açıdan mümkün olmamıştır. Tez içerisinde sadece isim ve tarihsel açıdan bilgilendirilmesi yapılabilmektedir.

Orhan Camii’ sinin bahçe giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe sağ ve sol olmak üzere Talik yazı çeşidi ile yazılmıştır. Kitabenin orta kısmında II. Sultan Abdülmecit Han’ın Tuğrası yer almaktadır. Giriş kapısının karşısında yer alan çeşme üzerindeki kitabe celi sülüs hattı ile yazılmıştır. Kitabelerin fiziksel durumu onarıma ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Caminin Esas ibadet bölümünde mihrap ve sağ ve solunda Lafzatullah ve İsmi Nebi yazan Celi Sülüs Hat ile yazılmış zemini yeşil, yazı altın varak bezemelidir. Caminin sağ ve sol duvarlarında Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Osman, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin isimlerinin yer aldığı aynı formda levhalar bulunmaktadır. Mihrap üzerinde de mihrap ayeti bulunan bir kitabe eyer almaktadır. Cami ibadet bölümüne geçiş yapılan kapı alınlığında yine Celi Sülüs hattı oluşturulmuş bir kitabe bulunmaktadır. Cami içinde yeni dönem hattatlarından Mahmut Şahin Ketebesi görülmektedir.

Fevziye Camii’nin kapı girişinin hemen üstünde üçgen alınlık ve tam ortasında ise madalyon motifi bulunmaktadır. Güney tarafında mihrabın dışı olan uzantısı görülmektedir. Cami girişinden geçilerek son cemaat bölümüne geçilir. Burası üzerine ahşapla örtülmüştür. Son cemaat bölümünden sol tarafından kadınlar bölümüne geçilmektedir. Harimin üstü kubbe örtmüştür ve kalem işi süsleri bulunmaktadır.

Mihrap çok sade bir formdadır ve mihrap iç bölümünü çeviren mermerler küçük sütunlarla ve mihrabın her iki yanında Ali Hüsrevoğlu imzalı Ayet-el Kürsi mavi zemin üzerine altın rengi uygulanmıştır. Mihrabın içinde kuşak yazısı olarak Hattat Mahmud Şahin'in yazmış olduğu Fatıha suresi mavi zemin üzerine beyaz renkte uygulanmıştır. Kubbe'de Hattat Hamid Aytaç'a ait kubbe yazısı olarak ihlas yazısı görülmektedir. Kubbe kenarına oval formda yazılmış La ilahe illallah, Muhammedun Rasulullah, Sadıgul Vadil Emin, El- Malikül Haggul Mübin yazıları Celi Sülüs yazıları oval formda Ali Hüsrevoğlu imzalıdır. Yazılar Celi Sülüs olarak mavi zemin üzerine altın renginde uygulanmıştır. Camii içinde bulunan kuşak yazısında Hattat Hamid Aytaç ve Hattat Ali Hüsrevoğlu imzası görülmektedir.

Celi Sülüs olarak yazılmış Amme suresi mavi zemin üzerine altın rengi olarak uygulanmıştır. Lafzatullah, İsmi Nebi, Dört Halife, Hasan ve Hüseyin isimleri Celi Sülüs yazı stilinde daire formunda mavi zemin üzerine altın rengi olarak uygulanmıştır. Yazılar halen çok iyi durumdadır.

Hüseyin Paşa Camii, camide kuşak yazısı olarak ayetel kursi, mihrab üstü ayeti, lafzatullah, ismi nebi ve dört halifenin isimleri daire formunda celi sülüs olarak bulunmaktadır. Yazıların hat sanatı açısından incelendiğinde sanatsal değerinin olmadığı daha önceki yazısının bozulup yerine basit ve işin ehli olmayan biri tarafından camii duvarlarına yazıldığı anlaşılmaktadır. Hüseyin Paşa Camii tarihi boyunca geçirdiği savaşlar ve depremler sonucu çok kez restorasyondan geçmiştir.

İmaret camii, restorasyondan sonra içerisinde bulunan sanatsal yazılar tamamen silinmiş ve yerine günümüzde teknolojisi olan lazer kesim tekniği uygulanarak ahşap üzerine mdf kesimi yapılarak Lafzatullah, İsmi Nebi, Hz.Ebubekir Hz.Ömer, Hz. Ali, Hz.Osman ve Mihrab üstü yazısı bulunmaktadır. Hattat Ali Hüsrevoğluna ait bu yazılar daire formunda iki kenarı süslü olarak kesilmiştir. Ahşap olduğu renkte bırakılmış ve herhangi bir renk uygulanmamıştır. Camii eski kapı girişi üstünde 1289 tarihli kitabe bulunmaktadır. Bu kitabe Talik yazı olarak yazılmıştır. Mermer üzerine altın rengi ile boyanmıştır. Araştırmalar sonucunda, bu kitabenin oraya daha sonradan eklendiği anlaşılmıştır.

Veli Ahmet Zeytinlik Camii, günümüzde, ibadete açık camiler arasındadır. Cami içinde, hat sanatı açısından değerli bir yazı bulunmamaktadır. Yazılar basit usul yazılar satan bir iş yerinden alınıp cami duvarlarına asılmıştır.

Yalı Camii, içerisinde bulunan yazılar bozuk ve sanatsal değeri olmayan yazılardır. Yazılarda imza vardır ama tarih bulunmamaktadır. Cami içine girildiğinde tam karşıda mihrab üstü yazısı ve mihrabın sağ ve solunda Lafzatullah ve İsmi Nebi bulunduğu görülmektedir. Caminin sağ ve sol duvarlarında ise dört halifenin (Hz. Ebubekir, Hz.Ömer, Hz.Ali ve Hz. Osman) isimleri bulunmaktadır. Yazılar mavi zemin üzerine beyaz renkte camii duvarına uygulanmıştır. Yazılar altıgen formu ile çerçevelenmiştir. Yazıları sanatsal açıdan iyi durumda değildir.

Akça Camii, içerisinde bulunan yazılar içinde kubbe yazısı olarak İhlas suresi uygulanmıştır. Kubbe yazısında tarih vardır fakat imzası yoktur. Bu tarihlerin Miladi 1967 ve Hicri 1387 tarihleri oldukları görülmektedir. Yazıların formlarından anlaşıldığı kadarı ile eserlerin Hattat Hamit Aytaç'a ait olduğu düşünülmektedir. Kubbede yer alan İhlas suresi celi sülüs olarak altın renginde mavi zemin üzerine altın renginde yazılmıştır. Cami içine girildiğinde, mihrap yazısının çini olduğu görülmektedir. Sağ ve solunda Lafzatullah ve İsmi Nebi bulunmaktadır. Caminin iç duvarlarını dönen dört halife Hz.Ebubekir, Hz.Ömer, Hz.Ali ve Hz.Osman isimleri daire formunda celi sülüs yazı olarak yazılmış ve mavi zemin üzerine altın rengi olarak camii duvarlarına uygulanmıştır. Kuşak yazısı olarak Mülk Suresi mavi zemin üzerine sarı renkte uygulanmıştır ama zamanla geçirdiği restorasyon sonucu kuşak yazısında tamamen bozulmalar görülmektedir. Kuşak yazısının bazı bölümlerinde de renklerin döküldüğü görülmektedir.

Hacı Ayvaz Camii, yıllarında etkisiyle restorasyonlar sonucu tamamen bozulmalar görülmektedir. Camii içerisinde hat sanatı açısından incelendiğinde nitelikli yazı bulunmamaktadır. İçerisinde bulunan yazılar baskı olarak levha haline getirilmiş her yerde bulunabilecek basit usul yazılardır.

Tepecik Camii, geçirdiği restorasyonlar sonucunda , hat sanatı açısından incelenecek nitelikte yazılarını kaybetmiştir.. Cami içindeki levhalarda, Lafzatullah, İsmi Nebi ve camii duvarlarına asılı dört halife Hz.Ebubekir Hz.Ömer, Hz.Ali ve Hz. Osman isimlerinin olduğu tıpkıbasım yazılar görülmektedir. Mihrabın hemen üstünde mihrab ayeti görülmektedir; ancak yazı çok bozulmuş ve deforme olmuştur.

Akçakoca Dere Camii, kapıdan girince tam karşıda mihrap üstü ayeti ve Lafzatullah ve İsmi Nebi görülmektedir. Hat sanatı açısından incelendiğinde yazılar bozulmuş ve nitelikli yazı değerini kaybetmiştir.

Arabzade Camiinde diğerk camiler gibi hat sanatı açısından incelendiğinde nitelikli yazı değerini taşıyan yazılar bulunmadığı görölmektedir. Camii içerisinde satın alınma yoluyla edinilmiş ve her yer de bulunabilecek küçük çerçeveler içinde basım yazılar görölmektedir.

İncelenen camilerin Hat sanatı açısından nitelikli ve iyi derecede bulunan yazıları tez konusuna bağılı olarak belgelenmiştir ve bununla birlikte, bazı yazıların sonunda yer alan imzaları günümüz hattatların imzalarını taşımakla beraber yaptığımız araştırmalar da bunların hattatlara ait olmadığı ve burada restorasyon yapan kişilerce kopya edildiğı anlaşılmıştır. Tıpkı yalı camiindeki cihar-ı yâr-ı güzın yazılarında olduğı gibi. Ayrıca bu camilerde zamanla yanlış restorasyonlar sonucunda nitelikli yazıların da bozulduğı görölmektedir.

Yapılan bu çalışmada tespit ettiğimiz bazı veriler doğrultusunda, günümüzde yapılan restorasyonların kuralına ve özüne uygun olarak uygulanmadığını görölmüştür. Bu nedenle çalışmaya konu olan camilerdeki Hat eserlerindeki bozukluklar tez içinde belgelenmiştir. Bu çalışmanın amacı da bu eserleri gün yüzüne çıkarmak ve varolduğundan günümüze kadar maruz kaldıkları bozulmaları da tespit etmek idi. Bu sayede yapılan hatalı çalışmaların önüne geçmeyi, varolan eserlere gereken özenin gösterilmesi ve konservasyonun sağlanmasını da hedeflemekteyim. Ayrıca restorasyon yapılmadan önce belgelenerek kayıt altına alınması lazımdır. Yetkililerin nezdinde olması gerekmektedir.

Sonuç olarak bu tez Hat sanatı litaretürüne katkı sağlayacağı düşünölerek hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Ali Alparslan**, Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, 1999-4.bs.2012
- Muhittin Serin**, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul 2003
- Mahmud Bedreddin Yazır**, Medeniyet Âleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli, II. Basım, Ankara 1974, III. M. Uğur Derman, Bölüm Ankara 1989
- Şevket Rado**, Hat Sanatı Bir Resim Sanatıdır, 1893
- Şemseddin Sami**, Kâmus-ı Türkî, İstanbul 1996
- Hakkı Önal**, Osmanlı Hânedân Türbeleri, Ankara 1992
- Abdülhamit Tüfekçioğlu**, Erken Dönem Osmanlı Mimarîsinde Yazı, Ankara 2001
- Hüsrev Subaşı**, Geleneksel Türk El Sanatlarından Yazıya Giriş, Dersaadet Yayınları, İstanbul 1997
- Mehmet Zeki Pakalın**, Osmanlı Tarih Deyimler ve Terimler Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971
- Metin Sözen, Uğur Tanyeli**, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul-1999
- Doğan Kuban**, Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002
- Ali Yardım**, Alanya Kitabeleri, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2002
- Kocaeli Kültür Envanteri**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Yayınları, Kocaeli 2011
- Uğur Derman**, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, Hat, c.16, s.(427-437), İstanbul 1997
Hilye, c.18, s. (44-47), İstanbul 1998, Eski Mürekkepciliğimiz, c.32, s.(46-47), İstanbul 2006
- Uğur Derman**, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 32. Cildin 46-47, Sayfa, Eski Mürekkepciliğimiz, İstanbul 2006
- Uğur Derman**, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 18c cildin 44-47, Sayfa, Hilye, İstanbul 1998
- İdris Bostan**, İzmit, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, EK 2, Sayfa 10-13, İstanbul 2007
- İlknur Erbaş, Hatice Güçlü Nergiz**, Osmanlı Dönemi İzmit Camileri, Makalesi

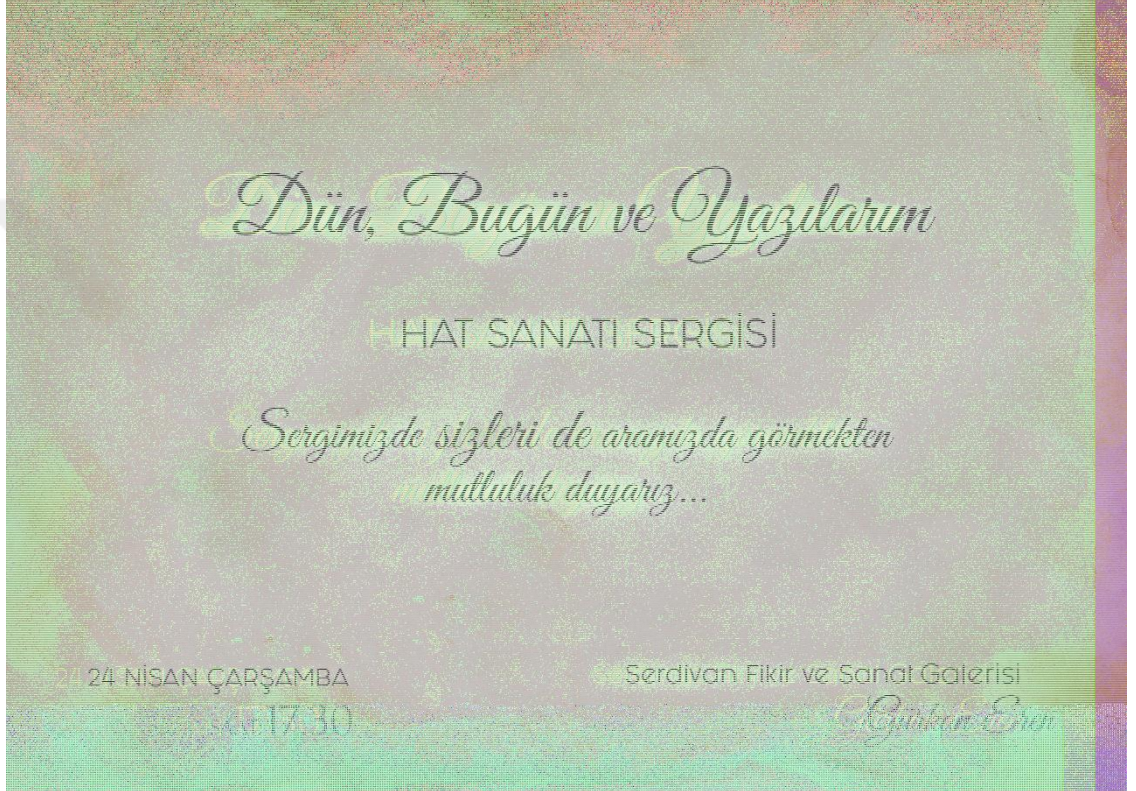
İNTERNET KAYNAKLARI

Günümüz Hattatları – Hat Sanatı ve Hattatlar Topluluğu

EKLER

EK 1: SERGİ DAVETİYESİ

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Mezuniyet sergim olan, Dün Bugün ve Yazılarım adlı sergimin afişi ve davetiyesini de fotoğraflarını ekledim.

EK 2: SERGİ AFİŞİ

EK 3: SERGİ KATILIM BELGESİ

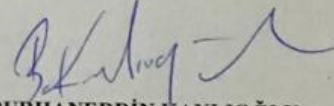
**T.C.
SERDİVAN BELEDİYESİ
FİKİR VE SANAT AKADEMİSİ**

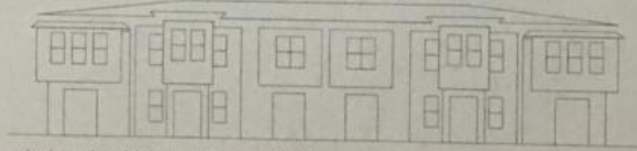
Konu: Sergi Katılım Belgesi
Sayı: 2019/18

Teşekkür Belgesi

**Sayın
Gürkan Eren'e**

24 Nisan - 29 Nisan 2019 tarihleri arasında Fikir ve Sanat Akademisi'nde gerçekleştirilen
'Dün, Bugün ve Yazılarım' isimli kişisel serginizden dolayı teşekkür ederiz.

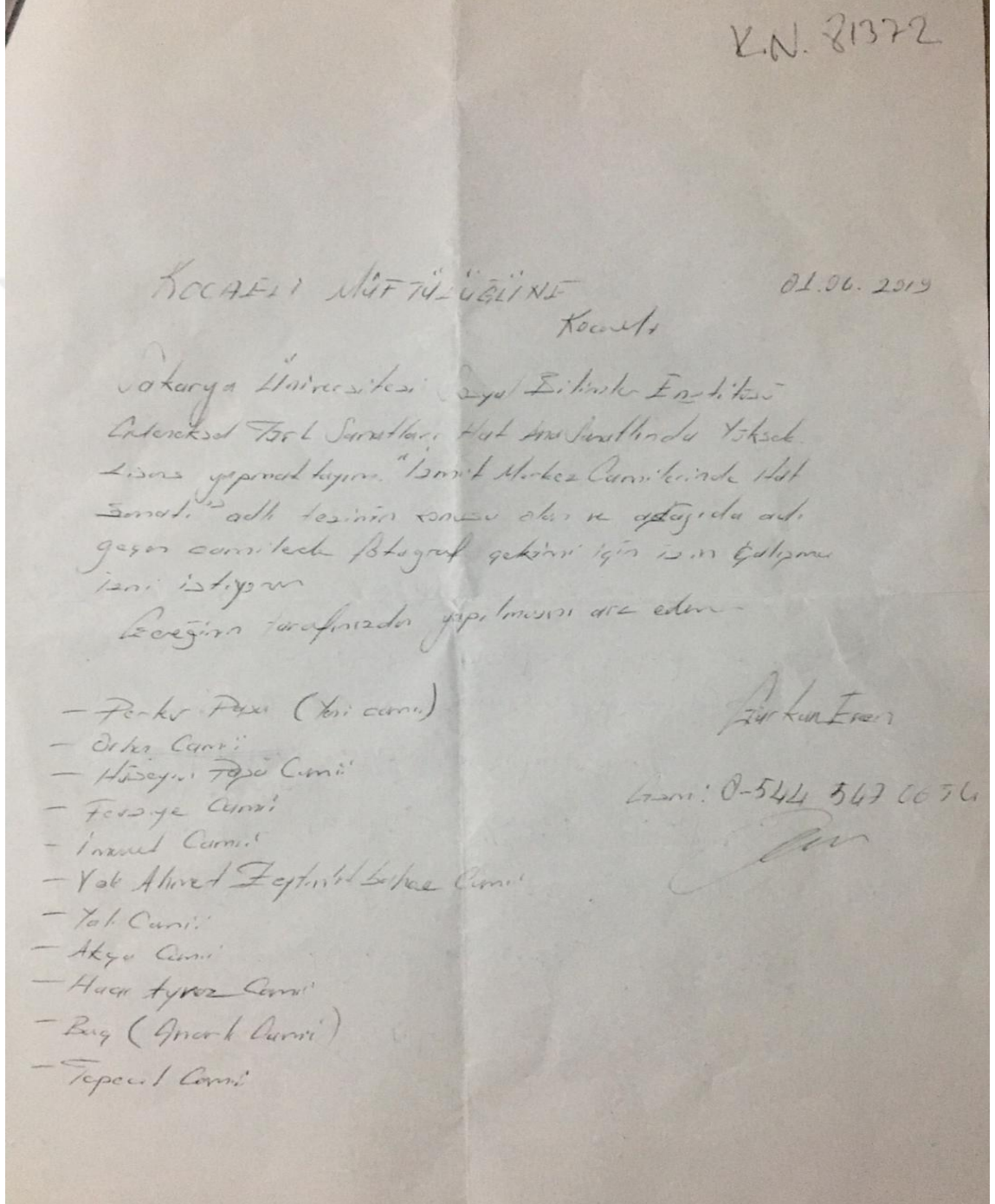

BURHANEDDİN KANLIOĞLU
SFSA Genel Koordinatörü

Arabacıalanı Mahallesi Mehmet Akif Ersoy Caddesi No:328 Serdivan/Sakarya
Telefon 0264 711 2054 **Faks** 0264 444 5450
info@fikirvesanat.org fikirvesanat.org

EK 4: İZMİT İLÇE MÜFTÜLÜĞÜ İZİN DİLEKÇESİ

İzmit ilçe Müftülüğüne yazmış olduğum dilekçe örneği ve Müftülüğün İzin belgesini de fotoğraf olarak eklendi.

EK 5: İZMİT İLÇE MÜFTÜLÜĞÜ İZİN BELGESİ

T.C.
DİYANET İŞLERİ BAKANLIĞI
İZMİT KAYMAKAMLIĞI
İlçe Müftülüğü

Sayı : 25586398-219.020-
Konu : Fotoğraf Çekim İzni

.../04/2019

İZMİT KAYMAKAMLIĞINA

İlgi : Gürkan EREN' in 01.04.2019 tarihli ve 81372 sayılı dilekçesi.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Hat Alanında Yüksek Lisans yapan Gürkan Eren'in "İzmit Merkez Camilerinde Hat Sanatı" adlı tezinin konusu gereği aşağıdaki tabloda isimleri yazılı olan camilerimizde fotoğraf çekmek istediği ilgi dilekçeden anlaşılmaktadır.

Bu itibarla; Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Hat Alanında Yüksek Lisans yapan Gürkan Eren'in belirtilen camilerde fotoğraf çekimi yapması hususunu;
Olurlarınıza arz ederim.

Süleyman KÜÇÜK
İlçe Müftüsü

S.N	CAMI İSİMLERİ
1	Yeni Cuma Camii - <i>Reşad Camii</i>
2	Orhan Camii - <i>Lazuk</i>
3	Hüseyin Paşa Camii
4	Fevziye Camii - <i>Reşad Camii</i>
5	İmaret Camii
6	Veli Ahmet Zeytinlik Camii ✓
7	Yalı Camii ✓
8	Akça Camii - <i>Gekiltili</i>
9	Hacı Ayvaz Camii
10	Bağ Çınarlı Camii ✓
11	Tepecik Camii <i>Lazuk</i>

Dere Camii - (Akcaakoca) *Arabzade Camii* ✗
Ek: Dilekçe (1adet) *Portakal Mescidi*

OLUR
.../04/2019
Ersin EMİROĞLU
Kaymakam

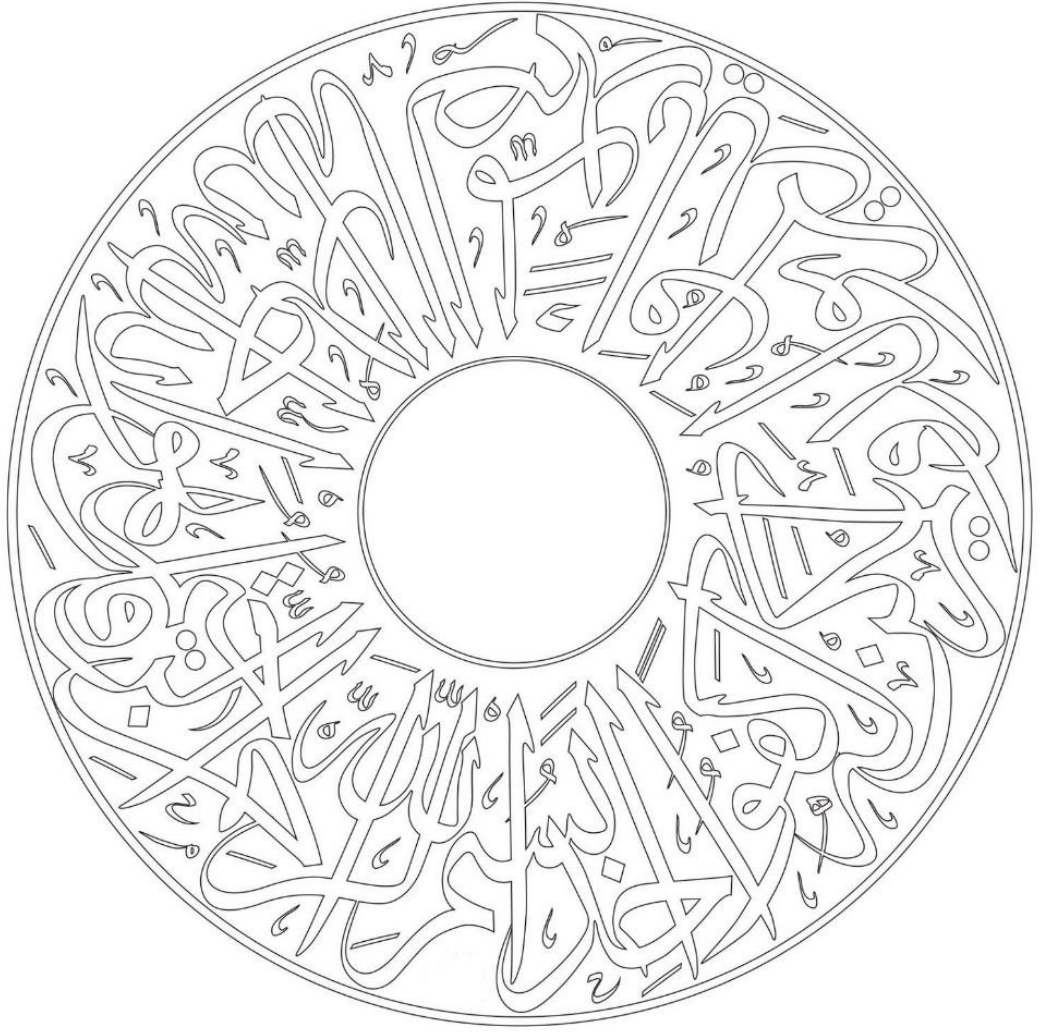
.../04/2019 Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni: Muharrem ASKER *12*
.../04/2019 Şef : Necati GÜRBÜZ *2*
.../04/2019 Şube Müdürü : Cengiz AKÇA *2*

Ömeraga Mah. Şehabettin Bilgisu Cad.
Dostluk İş Hanı No: 55 Kat: 4/7 İzmit / KOCAELİ
e-posta: izmit@diyanet.gov.tr FAX: 323 38 85

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Muharrem ASKER
Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
Telefon: 0262 322 83 24

EK 6: ESKİZ ÇALIŞMALARI

İzmit Merkez Camilerinde gördüğüm Yazı çalışmalarından en çok rastlanan Kubbe yazısı İhlas suresi, Cihâr Yâr-ı Güzîn isimleri, genel olarak tüm camilerde Celi Sülûs olarak görülmektedir. Mihrab üstü ayeti **fe velli vecheke şatral mescidili haram** (yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir) ayeti genel olarak görülmektedir.

İhlas Suresi Eskiz Çalışması

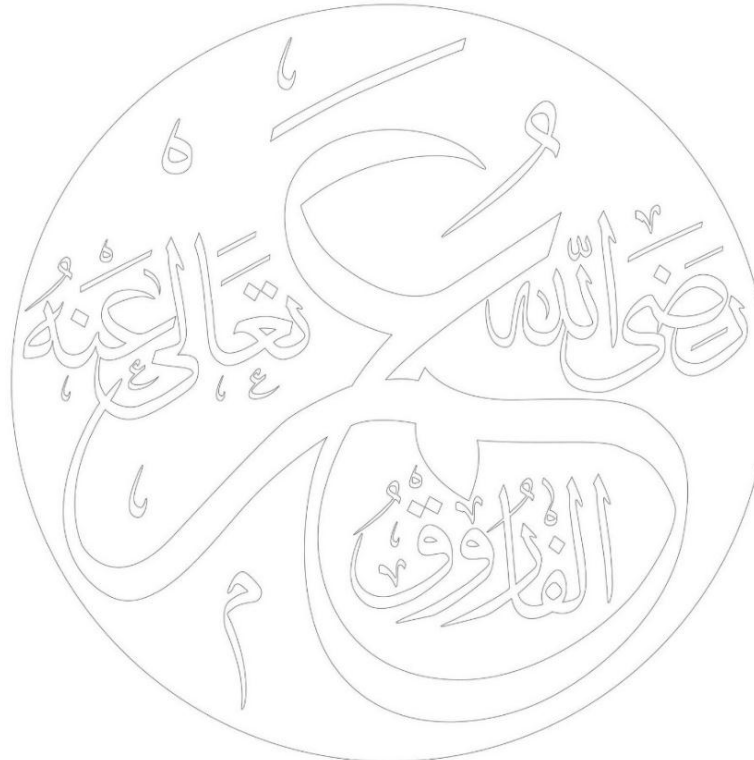
Allah c.c. Eskiz Çalışması

Muhammed a.s. Eskiz Çalışması

Ebubekir r.a. Eskiz Çalışması

Ömer r.a. Eskiz Çalışması

Ali r.a. Eskiz Çalışması

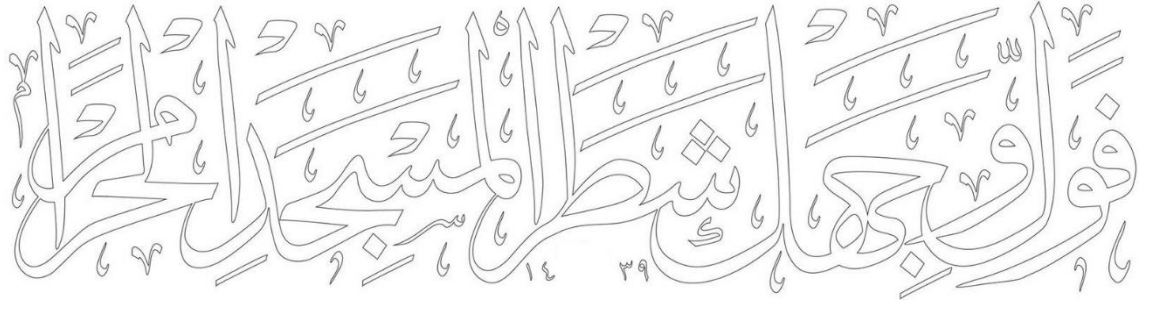
Osman r.a. Eskiz Çalışması

Hüseyin r.a. Eskiz Çalışması

Hasan r.a. Eskiz Çalışması

Mihrab üstü ayeti **fe velli vecheke şatral mescidili haram** (yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir) ayeti kerimesi.

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Akyazı’da doğdu. **Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Tezhip** programına 2008-2009 eğitim-öğretim yılında lisans eğitimine başlayan Gürkan Eren 2013-2014 eğitim-öğretim yılında “Taraklı Mezar taşlarının hat Sanatı Açısından İncelenmesi” konulu tez bu kurumdan mezun oldu. Mezuniyetinde sonra Sakarya İli’ndeki bazı özel eğitim kurumlarında ve devlet kurumlarında; hat ve kaligrafi öğretmenliği yaptı. Halen **Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları (Hat Ana sanat Dalı)** bölümünde yüksek lisans eğitime devam etmektedir.

